Бухы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ,
...АДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

...21 оной ... гарана | № 68 (16591) | 1984 оной мартын 22, четверг | Сэн 3 мүнгэн.

...рти доторой тоосоон ба һунгалтын гол дүнгүүд, ...ийна организацинуудай бэелүүлхэ зорилгонууд тухай

...досотойгоор түйлаха шухала. Имагтал эдээгээр парти хүтэлбэрилхы кадрнуудай болбосоролые, ажалша коллективүүдэй хүдэлмэриие, республиканууд, областьнуудай, арадай ажахын бүхы һалбаринуудай түйлалтануудые сэгнэхэ байна.

2. Үнгэрһэн тоосоон ба һунгалта экономико хүтэлбэрилхэ талаар партийна комитедүүдэй ажал ябуулгые нилээд эдэохижүүлээ, ехэ нөөсэнүүдые элирүүлхэ арга олгоо. Мүнөө эдэ нөөсэнүүдые һайнаар хэрэглэхэ, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ, ниитын үйлэдбэриие хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ, эрдэм, техникын хүгжэлтые хурдадхаха, ажахын тоосоое нэбтэрүүлхэ талаар бодото хэмжээнүүдые бэелүүлгэдэ партийна организацинуудай, хүтэлбэрилхы кадрнуудай, мэргэжэлтэдэй, ажалша коллективүүдэй хүсэлэл оролдолгонуудые элсүүлэн хабаадуулха хэрэгтэй. Гээгдэлнүүдтэй эрид шууд тэмсэлгэдэ, түүхэй эд болон түлишын элшэ хүсэнэй нөөсэнүүдые алмалгада гол анхарал хандуулагдаха ёһотой.

Экономико хүтэлбэрилгын, бүхы ажахые эрхилэлгын эмхидхэлэй байгууламжые эрид һайжаруулха шухала байһые хараада абажа, хүдэлмэриин үрэ дүнгүүдэй түлөө предприятинуудай эрхэнүүдые ургэдхэхэ ба харюусалгыень һайжаруулха талаар экономическа туршалгын ябасые партийна организацинуудай үдэр бүриин хиналта доро абаха хэрэгтэй. Үйлэдбэриин, эрдэмэн-үйлэдбэриин, агропромышленна нэгэдэлнүүдэй хүдэлмэриие саг үргэлжэ нарижуулан һайжаруулха. Арадай ажахын бүхы һалбаринуудта ажалай эмхидхэлэй ба урмашуулгын бригадна гуримые, нэн түрүүн комплексно ажахын тоосооной бригадануудые нэбтэрүүлхэ, тэдэниие коммунистнуудаар бэхижүүлхэ.

Партийна, профсоюзай ба комсомолой организацинууд, совет болон ажахын органууд социалис мүрысөөнэй ба үгтамжын түсэблэлгын үүргэ нүлөөе дээшэлүүлхэ, зохеохы ажалшадай зохеохы үүсхэл эхилэлгэнүүдые һайнгаар урмашуулха зэргэтэй. Байгша ондо түсэбһөө гадуур ажалай бүтээсэ 1 процентээр дээшэлүүлхэ, продукциин өөрын үнэ сэнгые 0,5 процентээр нэмэжэ хямдаруулха талаар КПСС-эй ЦК-гай декабриин (1983 он) Пленумэй табиһан зорилгые амжалтатайгаар дүүргэхэ талаар шэглүүлэгдэһэн олониитын патриотическа хүдэлөөе хаа хаанагүй дэмжэхэ, хүгжөөхэ.

1984 ондо тодорхойлогдоһон даабаринуудые дүүргэхэһээ гадна үлүүлэн дүүргэхэ, промышленностиин зарим һалбаринуудта, капитальна барилга дээрэ, хүдөө ажахыда, транспорт дээрэ ушаржа байгаа табан жэлэй даабаринуудые дүүргэлгын гээгдэлые усадхаха гээшэ тон шухала удха шанартай хэрэг мүн гэжэ КПСС-эй ЦК тоолоод, энэ талаар гүнзэгыгөөр бодомжологдоһон, эршэмтэй хэмжээнүүдые абаха эрилтэ министерствэнүүдэй, албан зургаануудай, нютагай партийна ба совет органуудай урда табина.

3. КПСС-эй XXVI съездын һүүлээр партиин социальна политика бэелүүлгэдэ, арадай һуудал байдалые улам һайжаруулгада түйлагдаһан амжалтануудые тэмдэглэхэдээ, коммунистнууд хараалагдаһан түсэбүүдые ажалшадай материальна ба оюун ухаан бодолой улам ургажа байгаа эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые хангалгатай холбоотой түсэбүүдые, хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлхэ талаар партийна, совет, профсоюзай болон ажахын эмхинүүдэй, ажалша коллективүүдэй бодото ажал ябуулгые эрилтэ ехэтэйгээр шэнжэлһэн, энэ хүдэлмэридэ ушаржа байгаа дутуу дундануудые, гээгдэлнүүдые буруушаан шүүмжэлһэн байгаа.

Совет хүнүүдэй ажаллаха арга боломжые, һуудал байдалые һайжаруулгын, медицинскэ ба коммунальна хангалгын, гэр байра болон социально-соёлой бүхы комплекс барилгын, арадай хэрэглэмжын эрхим шанартай эд бараа ехээр үйлэдбэрилэн гаргалгын асуудалнууд союзна республиканууд Компартинуудай ЦК-нуудай, партиин крайкомуудай болон обкомуудай, союзна ба автономито республиканууд Министрнүүдэй Соведүүдэй, хизаарай ба областной Соведүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүдэй, ажахын органуудай, хүтэлбэрилхы кадрнуудай гол анхаралда хододоо байха ёһотой гэжэ КПСС-эй ЦК тэмдэглэнэ. Тиихэдэ бүхы юумэндэ—салин хүлһэн ба шангууд, гэр байра гү, али путевкэнуудые хубаарилга тухай, шагналнууд тухай хэлэгдэнэ гү—үнэн зүбэй хэлбэришэгүйгөөр сахигдахыень, ниитын хэрэгтэ хүн бүхэнэй оруулһан ажалай хубитатай зохилдуулагдажа, бүхы юумэнэй хэгдэхыень түйлаха шухала.

4. Тоосоон ба һунгалта ажалай, гүрэнэй, партийна журамые дээшэлүүлхын түлөө тэмсэлдэ шэнэ түлхисэ үгэһэн, олониитын үүсхэл эдэбхиие саашадань бадаруулһан, үйлэдбэриин хэрэгүүдтэ, ниитын ажабайдалдэ, хүнүүдэй урма зоригжолдо һайнаар нүлөөлһэн байна.

КПСС-эй ЦК-гай ноябриин (1982 он) ба февралиин (1984 он) Пленумүүдэй захяа заабаринуудые хүтэлбэри болгон, партийна организацинууд социалис хуули ёһые, жаяг журамые, эмхидхэлые һайжаруулха, энэ хүдэлмэридэ саг зуурын шэнгээр хандахагүй, али бүхы һали-бүли, харюусалгагүй ябадалтай эбсэшэгүйгөөр тэмсэхэ, предприятинууд болон барилганууд дээрэ, колхоз, совхозүүдтэ, эмхи зургаанууд болон организацинуудта бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллахын тула таарамжатай һайн эрхэ байдал байгуулха тухай ехэ анхарал оролдолго гаргаха зэргэтэй. Ажалша коллектив бүхэндэ үйлэдбэриие урагшань дабшуулһан һайн гурим, журам тогтоохо, ёһо гуримые хазагайруулһан али бүхы ябадалтай эбсэшэгүйгөөр тэмсэхэ шухала.

5. КПСС-эй ЦК-гай июниин (1983 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдэй ямараар дүүргэгдэжэ байһыень суглаанууд болон конференцинүүд дэлгэрэнгыгээр хаража үзэбэ. Партийна организацинуудай үзэл сурталай ажал ябуулга бүри залан сэхэ, доботолхы шэнжэтэй боложо байна, партиин социально-экономическа политикада эдэбхитэйгээр түшэглэнэ, тэрэниие бэелүүлгэдэ һайнаар нүлөөлнэ гэжэ тэмдэглэгдээ. Тэхэтэй хамта ЦК-гай Пленум дээрэ заагдаһан горитой дутуу дундануудые хангалтагүй удаанаар усадхагдан зайсуулагдажа байна гэжэ олохон коммунистнууд хэлэбэ.

Үзэл сурталай хүдэлмэриие теоретическэ гүнзэгы үндэһэ һуури дээрэ, үйлэдбэриин ба хүмүүжүүлгын тодорхой зорилгонуудые шиидхэлгэтэй нягта холбоотойгоор ябуулха, ажалша коллективүүдэй политическэ-сэдьхэл бодолой байдалай түлөө хүтэлбэрилхы кадрнуудай, бүхы коммунистнуудай харюусалгые дээшэлүүлхэ гээшэ партиин организацинуудай уялга мүн. Урагажа ябаа үетэниие хүмүүжүүлгэдэ, ангиин мэдэрэл, ехэ эмхидхэл, коллективизмые, интернационалис шэнжэ шанарнуудые, коммунизмын уг зорилгонуудай түлөө тэмсэлдэ шэн габьяатай байлгые залуушуулда хүгжөөхэ хэрэгтэ онсо анхаралаа хандуулха шухала гэһэн коммунистнуудай, партиин, дайнай ба ажалай ветерануудай һанамжые Центральна Комитет бүрин хүсэдөөр хубаалдана. Хүнэй хүзүүн дээгүүр хүльбэрэлгые, эдилгэ абалгые, хонжоо наймзашадые, үрилтэ үбэршэлгые, архидалгые — манай ухаан бодолдо, ажабайдалда, абари занда зүрюу харша бүхы юумэ али бүхы хэмжээнүүдээр усадхан зайсуулха шухала.

6. Суглаанууд болон конференцинүүдтэ хабаадагшад партийна хүдэлмэриин онол арга болон түхэл шэнжые нарижуулан һайжаруулгын асуудалнуудые ехэ анхаралтайгаар зүбшэн хэлсэбэ. Һүүлэй үедэ партийна комитедүүдэй ажал ябуулга бүтэмжэтэй һайн, эмхидхэлтэй болоо, түсэбэй ёһоор ябуулагдана гэжэ тэмдэглэгдээ. Партийна организацинуудта, ажалша коллективүүдтэ хүнүүдэй дунда хүдэлмэри ябуулгада тэдэнэр ехэ хүсэлэл оролдолгонуудые гаргана.

Гэхэ зуура олохон организацинуудай хүдэлмэриин арга онолнууд үндэһөөрнь үшөөл һайжаруулагдаагүй байһаар гэжэ тодорхойгоор заагдаба. Үсөөн бэшэ ушарта партийна комитедүүд олон тоото тогтоолнуудые баталан абалгаар, зүблөөнүүд болон суглаануудые үнгэргэлгөөр дашуурдаг, шиидхэбэринүүдые бэелүүлгын хойноһоо хиналта һулаар табидаг, совет болон ажахын зургаануудые ходо ходо һэлгэдэг байна.

Эдэ бүхы дутуу дундануудые усадхаха гээшэ хойшолуулашагүй шухала хэрэг болоно. Партийна комитедүүд, хүтэлбэрилхы кадрнууд ленинскэ ёһо гуримые хэлбэршэгүй наринаар сахиха, тэрэниие шудалха гээшэ саашадаашье урагшаа дабшалгын, олониитэтэй партиин холбоое бэхижүүлгын шухала нүхэсэл болоно гэжэ гүнзэгыгөөр ойлгохо ёһотой. Партийна комитедүүдэй ба гүрэнэй зургаануудай уялга ябуулгануудые тодоор хизаарлаха шухала.

Совет болон ажахын зургаануудай шиидхэхэ ёһотой асуудалнуудые партийна комитедүүдтэ даалгаха ябадалые шууд сэхэээр зайсуулха хэрэгтэй. Иимэ ябуулга кадрнуудай үүсхэл эдэбхиие бадаруулдаггүй, политическэ хүтэлбэриин органууд болохо партийна комитедүүдэй үүргые һуларуулха аюул ушаруулдаг байна. Партийна комитедүүд ажахые эрхилхэдээ, нэн түрүүн ажахые хүтэлбэрилжэ байһан хүнүүдтэй ажал ябуулха ёһотой гэжэ КПСС-эй ЦК-гай февралиин (1984 он) Пленумэй захяа заабаринуудһаа хэлбэришэгүйгөөр ойлгожо болоно.

Партийна комитедүүд тэдэнэй хүдэлмэриие шадамараар хүтэлбэрилхэ, тааруулан табиха, гүрэнэй ба ниитын организацинуудые политическэ талаһаань хүтэлбэрилгын ашаг үрые дээшэлүүлхэ ёһотой.

Партийна комитедүүдэй пленумүүдэй, бюронуудай, секретариадуудай хүдэлмэриие, коммунистнуудай суглаануудые үнгэргэлгые саашадаашье нарижуулан һайжаруулха шухала, тиихэдээ үлүүсэ ехээр, ёһын тэдысэ эмхидхэжэ болохогүй. Уялгануудаа бэелүүлхын түлөө хүдэлмэрилэгшэдэй хубиин харюусалгатай тааралдуулжа, хамтын гол ёһые залан сэхээр сахиха. Үлүүсэ ехээр суглаануудые үнгэргэхэ, саарһа гүүрһа эрэлхэ ябадалые эрид шууд зайсуулха. Һунгагдаһан эдэбхитэдэй, хүтэлбэрилхы кадрнуудай, партийна аппарадай хүсые нютагуудтахи хэрэг байдалые шэнжэлгэдэ, эмхидхэлгэдэ элсүүлэн табиха. Гүйсэдхэлгые хинан шалгалгын арга онолнуудые нарижуулан һайжаруулха. Арадтай партиин холбоо барисаае бэхижүүлхын, партийна комитедүүдэй ажал ябуулгые һайжаруулхын тула ажалшадай бэшэгүүдые ба мэдүүлгэнүүдые һайнаар хэрэглэхэ.

7. КПСС-эй XXVI съездын үзэл сурталай ба шиидхэбэринүүдэй нүлөө доро партиие эмхидхэлэй талаар саашадань бэхижүүлхэ, партиин гэшүүдые олошоруулха, парти доторой харилсаануудые нарижуулан һайжаруулха талаар һайн хубилалтанууд боложо байна гэжэ үнгэрһэн суглаанууд болон конференцинүүдэй үедэ эмхидхэлэй-партийна хүдэлмэриин гол шухала асуудалнуудые зүбшэн хэлсэлгэ эли тодоор харуулаа.

Партиин зэргэнүүдые шанагай талаар һайжаруулха хүдэлмэридэ хүсэл оролдолгоёо һуларуулхагүй хэрэгтэй гээд КПСС-эй ЦК тоолоно. Шэнэ гэшүүдые абалгые түргэдхэхэ ябадал гаргахагүй, ёһотойл түрүү хүнүүдые, нэн түрүүн хүдэлмэриинэн ангиин дундаһаа, нарин нягтаар шэлэн, КПСС-тэ абаха ябадалые хангаха хэрэгтэй. Залуу коммунистнуудые үндэр сурталай, КПСС-эй Уставые, партийна ажабайдалай гурим ба ёһо заншалнуудые нарин нягтаар сахидаг байхаар хүмүүжүүлхэ тухай саг үргэлжын анхарал хандуулха. Энэ зорилгоор залуу коммунистнуудай һургуулинуудые, партийна даабаринуудые, түс түстэйнь хөөрэлдөөнүүдые болон партиин шэнэ гэшүүдтэй ябуулагдадаг хүдэлмэриин булюу һайнаар харуулһан бусад онол аргануудые эдэбхитэйгээр хэрэглэхэ.

Союзна республиканууддай компартинуудай ЦК-нууд, партиин крайкомууд, обкомууд, окружкомууд, горкомууд болон райкомууд, суглаанууд болон конференцинүүд дээрэ хэлэһэн коммунистнуудай хамтын һанал бодолдо түшэглэн, партийна эхин организацинуудай, цехэй парторганизацинуудай болон партийна бүлэгүүдэй дайшалхы шадабариие саашадань дээшэлүүлхэ, ажалша коллективүүдэй ажабайдалда, партиин политикые бэелүүлгэдэ тэдэнэй үүргые шангадхаха талаар хэрэгтэй хэмжээнүүдые абаха ёһотой. Эдэбхи үүсхэл багатай ба залан сэхээр шиидхэжэ үшөөл шададаггүй парторганизацинуудые хүтэлбэрилгын хэм хэмжээе дээшэлүүлхэ. Тэдэнэй бүри эдэбхитэйгээр хүдэлдэг байхые, мүн партийна болон гүрэнэй журам эбдэдэг, нютагай болон албан зургаанай илгаа гаргадаг, албан хойрог болон хэрэг ункэгайруулга гаргадаг, албан хэрэгээрээ хэтэрмэ буруу ябадал гаргадаг бүхы хүнүүдтэ эбсэшэгүйгөөр хандадаг байхые үсэд нэтэрүүгээр түйлаха хэрэгтэй. Захиргаанай ажал ябуулгын ба аппарадай хүдэлмэриин хойноһоо хиналта хэхэ эрхээ парторганизацинуудай үргэнөөр хэрэглэхэ асуудалда онсо анхарал хандуулха.

Тоосоото-һунгалтын кампаниин үедэ тэрэнэй бүхы шатануудта, илангаяа эхин организацинуудта, дээшэнхи партийна органуудай түлөөлэгшэдэй, ажахын хүтэлбэрилэгшэдэй бүтэмжэтэйгээр хабаадалсаһаниие һэйшаан сэгнэхэ зуураа энэ дүй дүршэлые саашадань батадхаха хэрэгтэй гэжэ тоолохо, партийна комитедүүдэй секретарьнарта, бюрогой гэшүүдтэ болон бусад хүдэлмэрилэгшэдтэ, министрнүүдтэ болон албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдтэ партиин эхин шатада, ажалша коллективүүдтэ үнгэргэгдэдэг суглаанууд болон бусад хэмжээ ябуулгануудта саг үргэлжэ хабаададаг байхыень дурадхаха.

8. Тоосоон ба һунгалтын үедэ кадрнуудай талаар политикые бэелүүлгын асуудалнууд бүримүһэн зүбшэгдэһэн байна. Партийна, гүрэнэй, ажахын болон ниитын хүдэлмэриин элдэб участогуудые политическэ талаараа болбосоронги, мэргэжэл түгэс, хүсэл оролдолготой, үндэр дээдын һайн һайхан абари зантай хүтэлбэрилэгшэдээр бэхижүүлхэ талаар партиин бэелүүлжэ байгаа хэмжээнүүдые коммунистнууд нэгэн дуугаар дэмжэһэн байна. Суглаанууд болон конференцинүүд дээрэ кадрнуудые шэлэн олохо, хубаарилан табиха, үзэл сурталай талаар хатуужуулха ба хүмүүжүүлхэ талаар партийна комитедүүдэй хүдэлмэри гүнзэгыгөөр шэнжэлэгдэһэн, зарим хүтэлбэрилэгшэд шүүмжэлэгдэһэн байна.

Тоосоото-һунгалтын кампаниин шухала дүн гэхэдэ, һунгагдадаг партийна органуудай бүридэлые нилээд ехээр шэнэлэлгэ, тэдэниие шэнэ хүсэнүүдээр нэмээн бүридүүлгэ болоно. Партийна комитедүүдэй, тэдэнэй бюрогой бүридэлдэ мүнөө хүдэлмэришэд, эхэнэрнүүд олон болоо, парторганизациин национальна бүридэл бүрин гүйсэд түлөөлэгдэдэг болоһон байна. Партиин райкомууд болон горкомуудай секретарьнараар һунгагдаһан эхэнэрнүүдэй тоо табанай нэгэ хубяар, харин партиин обкомуудай секретарьнараар — хоёр дахин олон болоһон байна. Хүнүүдые этигүүлжэ партийна политикые бодото дээрэнь бэелүүлжэ шадаха коммунистнууд харюусалгатай тушаалнуудта һунгагдаа.

КПСС-эй ЦК-гай февралиин (1984 он) Пленум дээрэ тэмдэглэгдэһэнэй ёһоор, партийна комитедтэ һунгалтые партиин гэшүүдэй өөһэдынгөө нүхэдтэ уридшалан үзүүлһэн этигэл найдабари болоно гэжэ тоолохо хэрэгтэй. Тиимэһээ энэ найдабариие хүдэлмэридөө өөрынгөө жэшээгээр харюулха ушартай. Боложо үнгэрһэн суглаанууд болон конференцинүүдтэ хабаадагшадай захил иимэл байна.

Энээнһээ уламжалан, партийна органууд кадрнуудта үндэр эрилтэтэйгээр, тиихэдээ һайниие хүсэн хандаха зэргэтэй, политическэ ажал ябуулгын онол аргануудые шэнээр һунпэгдаһан эдэбхитэдэй шудалха талаар хүдэлмэриие, тэдэнэй һуралсал ба мэдээсэлые һайжаруулха хэрэгтэй. Курсанууд болон семинарнуудта, партийна һуралсалай зургаануудта экономикые партийна хүтэлбэрилгын гол шухала асуудалнуудые, эмхидхэлэй-партийна болон үзэл сурталай хүдэлмэриин теори болон практикые улам бүри гүнзэгыгөөр шудалдаг болохо. Хүтэлбэрилхы кадрнуудые шэлэн олохо ба хубаарилан табихадаа, тэдэмнай партийна политическэ эрдэмтэй гү гэжэ хараадаа абаха.

Партийна зарим организацинуудта харюусалгатай тушаалнуудта дэбжүүлэгдэхээр һайн бэлэдхэлтэй, хэрэг дээрэнь шалгагдаһан хүдэлмэрилэгшэдэй дуталдадаг байһыень тоосооото-һунгалтын кампаниин элирхэйлһэнтэй дашарамдуулан, дэбжүүлэгдэхээр кадрнуудтай ябуулагдадаг хүдэлмэриие үндэһөөрнь һайжаруулха, тиихэдээ эрдэмэй элдэб һалбаринуудай талаар мэргэжэлтэдэй, эхэнэрнүүдэй, парторганизациин бүридэлдэ ородог бүхы национальностьнуудай түлөөлэгшэдэй дундаһаа залуу, саашадаа дэбжүүлэгдэмээр хүдэлмэрилэгшэдые шэлэн олохо ба хүмүүжүүлхэ асуудалда онсо анхарал хандуулха. Дээшэнь дэбжүүлхэдээ, партиин үзэл сурталда хүдэлмэрилэгшэдэй үнэн сэхэ байһыень, хэрэгээ гүнзэгыгөөр мэдэдэгыень эмхидхэхы бэлиг шадабариинь, үндэр соёл болбосролыень, үргэн хэмжээтэйгээр бодомжолхо, шэнэ юумэ ойлгохо ба бодото дээрэнь тэрэниие бэелүүлхэ шадабариинь нэн түрүүн хараха ушартай.

9. Суглаанууд болон конференцинүүд дээрэ хэлэгдэһэн дурадхалнууд ба ажаглалтануудые анхаралтайгаар хаража үзэхыень, тэдэнэй үндэһөөр зохихо хэмжээнүүдые хараалхыень, энээн тухай саг соонь коммунистнуудта мэдээсэхыень союзна республиканууд Компартинуудай ЦК-нуудта, партиин крайкомууд, обкомууд окружкомууд, горкомууд болон райкомуудта даалгаха. Нэгэшье залан сэхэ үгын анхаралгүйгөөр үлэхэгүйн, нэгэшье үнэтэй бодолой миин үнгэрхэгүйн тула хэрэгтэй бүхы юумэ хэхэ.

10. Үнгэрһэн тоосоон ба һунгалтануудые үргэнөөр олондо мэдээсэхэ талаар түбэй ба нютагай газетэнүүдэй болон журналнуудай, телевидени болон радиогой редакцинууд ехэ хүдэлмэри хээ гэжэ КПСС-эй ЦК тэмдэглэнэ. Ехэнхи ушарта энэнь партийна суглаанууд болон конференцинүүдые эмхитэйгээр, бүтэмжэтэйгээр үнгэргэлгэдэ туһа хүргөө.

Тоосоото-һунгалтын кампаниин үедэ олоһон дүй дүршэлөө хэрэглэн, хэблэлэй, телевидениин болон радиогой хүдэлмэрилэгшэд коммунистнуудай хамтаараа зохёон найруулһан хэмжээнүүд бодото дээрээ хэр бэелүүлэгдэжэ байнаб, шүүмжэлхы ажаглалтанууд болон дурадхалнуудые бэелүүлхэ талаар хүдэлмэри ямараар хэгдэнэб гэжэ саашадаашье үнэншэмөөр харуулжа байха үүргэтэй. Партиин XXVI съездын, КПСС-эй ЦК-гай удаадахи Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые бодото дээрэнь бэелүүлхэ талаар партийна комитедүүд болон организацинуудай ябуулжа байгаа олон талын ажал ябуулгые харуулхада, энэ темэ гол шухала һуури эзэлхэ ёһотой.

(«Правда» газетын мартын 18-най номерһоо).

МОСКВАДА УУЛЗАЛГА БОЛОБО

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь К. У. Черненко хани ёһоной албанай хэрэгээр Советскэ Союзда ерээд байһан СЕПГ-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, ГДР-эй национальна оборонын министр, армиин генерал Г. Гофмантой мартын 20-до уулзаба.

Аха дүүгэй хани барисаанай ба үнэн зүрхэнэй оршон байдалда үнгэрһэн уулзалгын үедэ Европодо тохёолдоһон сэрэгэй-политическэ байдал, мүн СССР-эй ба ГДР-эй хоорондохи харилсаае саашадань хүгжөөхэ асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэһэн байгаа.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй оборонын министр Советскэ Союзай Маршал Д. Ф. Устинов хөөрэлдөөндэ хабаадалсаа.

(ТАСС).

ПАРТИИН СУРТАЛ ҺУРГААЛНУУДЫЕ —ОЛОНИИТЭДЭ

Хүгжэлтэ түгэс социализмые нарижуулан һайжаруулгада КПСС-эй хүтэлбэрилхы үүргые гүнзэгыгөөр харуулха, совет обществын экономическа, социальна ба оюун ухаан бодолой дэбжэлтын зорилгонуудые бэелүүлхэ талаар партиин хараа шэглэлэй уг залгамжалдаг байһые тодо хурсаар, бата найдамтайгаар харуулха гээшэ 3 миллион хүнһөө бүридэдэг «Знание» гэжэ бүхэсоюзна бүлгэмэй лекторнуудэй хүндэтэй, харюусалгатай уялга болоно.

Бүлгэмэй правлениин президиумэй мартын 20-до болоһон заседани дээрэ энээн тухай тэмдэглэгдээ, КПСС-эй ЦК-гай февралиин (1984 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые нүхэр К. У. Черненкын үгэ соохи заабари зүбшэлэлнүүдые, тобшололнуудые нэбтэрүүлхэ талаар тэрэнэй эмхинүүдэй хэһэн хүдэлмэриие зүбшэн хэлсэбэ.

Ороной социально-экономическа хүгжэлтын программые лекци дотор харуулалгада 1984 оной ба бүхы табан жэлэй түсэбүүдые, социалис уялгануудые бэелүүлхэ талаар ажалшадай коллективүүдые элсүүлэн хабаадуулгада, лекционно пропагандын үүргэ дээшэлүүлгэдэ онсо анхарал хандуулха хэрэгтэй гэжэ тэмдэглэгдээ. Алмалта, арьбалалтые хүгжөөлгын ёһо гурим ба эмхидхэлые, ажалай, үйлэдбэриин, түсэблэлгын ба гүрэнэй журам бэхижүүлгын, ажалаа бригадна аргаар эмхидхэлгые хүгжөөлгын асуудалнуудта лекторнууд анхаралаа хандуулба.

Эб найрамдал болон арадуудай аюулгүй байдалые хангаха, термоядерна дайе зайсуулан сараха талаар шэглүүлэгдэһэн Коммунис партиин, Совет гүрэнэй гадаадын политика нэбтэрүүлгые саашадань нарижуулан һайжаруулха шухала гэжэ заседанида хабаадагшад тэмдэглээ. Лекторнуудэй хүдэлмэри ажалшадые, залуушуулые совет патриотизмын мэдэрэлтэйгээр Эхэ оронойнгоо экономическа ба өөрыгөө хамгаалха хүсэ бэхижүүлхые, империализмын ба эзэрхэг түримхэй хүсэнүүдэй халдан орохоһоо тэрэниие хамгаалхые бэлэн байхаар хүмүүжүүлгэдэ үүргэ нүлөө үзүүлхэ талаар лекторнуудэй хүдэлмэри шэглүүлэгдэхэ ёһотой.

(ТАСС)

ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ ТҮЛӨӨ ТЭМСЭЛШЭДЭЙ НЭГЭДЭЛЫЕ БЭХИЖҮҮЛХЭ

Эб найрамдалые хамгаалгын совет комитедэй пленум мартын 20-до Москвада болобо. Тэрээндэ хабаадагшад, мүн эб найрамдалые хамгаалгын республиканска хизаарай ба областной комитедүүдэй, ниитын бусад эмхинүүдэй түлөөлэгшэд энэ жэлдэ совет эб найрамдалай тала баригшадай ажал ябуулгын зорилгонуудые, гол шэглэлнүүдые зүбшэн хэлсээ.

Эб найрамдалые хамгаалгын совет комитедэй түрүүлэгшэ Ю. А. Жуков элидхэл хэхэдээ, түрүүлэн сохилто хэхэ американ шэнэ ракетэнүүдые Баруун Европодо тараан тодхожо эхилһэн ушар уласхоорондын байдалые орёо түгшүүрилтэй болгоо, ядерна дайнай аюулые улам дэбэргээ гэжэ тэмдэглэбэ. Мүнөө американ ядерна буу зэбсэгүүдые Баруун Европодо тараан тодхолгые зогсоохо, эндэ тодхогдоһон ракетэнүүдые гаргаха гээшэ шухала. Тиигэжэ ядерна буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые хорооха тухай үнэн зүб, бүтэмжэтэй һайн хөөрэлдөөнүүдые һэргээхын тула шухала эрхэ байдал байгуулха хэрэгтэй.

Эдэ хөөрэлдөөнүүдэй таһалдуулагдаһанай түлөө США-гай ба НАТО-гай талаар тэдэнэй союзнигууд харюусалгатай гэжэ совет хүнүүд һайн ойлгоно гээд элидхэл тушаа үгэ хэлэгшэд тэмдэглэбэ.

Совет арадай хүсэл эрмэлзэлнүүдтэ, дэлхэйн бүхы арадуудай аша туһада харюусадаг КПСС-эй эб найрамдалга гадаадын политикые бүгэдэ арадай нэгэн һаналтайгаар һайшаан дэмжэжэ байһые КПСС-эй ЦК-гай февралиин (1984 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые, һунгагшадтай уулзалга дээрэ нүхэр К. У. Черненкын үгэ дотор найруулагдаһан эб найрамдалта шэнэ дурадхалнуудые бүгэдэ арадай һайшаан дэмжэлгэ батаар элирхэйлэн харуулна.

Эб найрамдалай тала баригшадай совет хүдэлөөндэ хабаададаг олон миллион эдэбхитэд буу зэбсэгүүдые хуряахын түлөө ООН-ой соносхоһон бүхэдэлхэйн кампаниин программаар үнгэргэгдэжэ байһан олониитын ябуулгануудые ургэдхэхые, эб найрамдалай совет фондые нэмээхын түлөө патриотическа хүдэлөөндэ бүри эдэбхитэйгээр хабаадахые, дайн дажарта эсэргүү мүнөө үеын хүдэлөөнэй бүхы шэглэлнүүдтэй бүтэмжэтэй һайнаар хөөрэлдэхые, энэ хүдэлөөнэй эб ээ таһалхые һэдэдэг суртал номнолой һүйдхэлтэ ябуулгануудта шанга харюу сохилто үгэхые, «Европодо, баруунай ба зүүнэй оронуудта ядерна буу зэбсэгүүдые үгы хэхэ!», «Дэлхэй дээрэ хаа хаанагүй ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые усадхаха!», «Буу зэбсэгүүдые хуряахын, эб найрамдалые хангахын түлөө!» гэһэн урянууд доро жагсаалнаа бэхижүүлхэ, һанал нэгэтэйгээ мэдүүлхые шиидэнхэй байһанаа элирхэйлэн харуулна гэжэ пленумдэ хабаадагшадай баталан абаһан тогтоол дотор хэлэгдэнэ.

(ТАСС).

УКРАИНЫН АГУУЕХЭ ХҮБҮҮН

Манай олон үндэһэ яһатанһаа бүридэһэн соёлой айхабтар баян байдаг арадай жаргалта һайхан байдалай түлөө дүлэтэ тэмсэлшэдэн дунда Тарас Григорьевич Шевченко түрүү һууринуудай нэгые эзэлнэ. Украинын агууехэ поэдэй түрэһөөр 170 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баярай үдэшэ мартын 20-до Москвада, Союзуудай байшангай Колонно зал соо болобо.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо Г. А. Алиев, КПСС-эй ЦК-гай секретарь М. В. Зимянин, ороной уран зохёолой олониитын түлөөлэгшэд, эрдэм соёлой ажал ябуулагшад энэ үдэшэдэ хабаадалсаһан байна.

СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной правлениин секретарь Е. А. Исаев энэ үдэшые нээхэдээ, бүхы үе сагай түрүү уран бэлигтэн арад зондоо алба хэхэ гээшые ниитын ба эрхэтэн ёһоной уялгамнай болоно гэжэ заатагүй тоолодог байгаа гэжэ тэмдэглэбэ. Хаанта засагтай хатуу шангаар тэмсэгшэ, дарлагдаһан ба үгытэй ядуу хүнүүдые эрэлхэгээр хамгаалагша, революционно демократ Тарас Шевченко иимэл байһан юм. Шевченкын уран шүлэгүүдэй хүсэтэ абьяас, гүн ехэ удха тэрэнэй нэрые хэтэдээ мүнхэрүүлээ. Кобзариин дүлэтэ, үгэнүүд хэтэдээ мүнхэ байхал. Юундэб гэхэдэ, тэдэ арад зоной сэдьхэл бодолые элирхэйлэн харуулна бшуу.

Украинын ССР-эй Уран зохёолшодой холбооной правлениин секретарь Б. И. Олейник «Шевченко тухай үгэ» хэлэбэ. Агууехэ поэдэй зохёохы ба ниитын ажал ябуулга тухай хөөрэхэдөө, эдэ бүгэдэ украин ба ород арадуудай олон зуун жэлэй хани барисаагаар зоригжуулагдадаг байна гэжэ тэмдэглээ. Поэт интернационалист байгаа, түрэл Украинаяа эрхэ сүлөөтэй, шэнэ бүлэ дотор ажаһууххыень харахые хүсэдэг байгаа. Энэ һанал бодолынь манай үе сагта бэелээ.

Поэт-революционерэй, хархис хүсэнүүдтэ эсэргүү эзэрхэг тэмсэлшын зохёохы ажал ябуулгын гайхамшагта ёһо заншалнууд тухай ороной уран һайханай олониитын түлөөлэгшэд хэлэһэн байна. Совет хүнүүд Украинын агуу ехэ хүбүүнэй дурасхаалые гүнзэгы сэдьхэлһээ хүндэлнэ гэжэ тэдэнэр тэмдэглээ. Тэрэнэй гайхамшагта ёһо заншалнуудые мүнөө үеын Украинын уран зохёолшод, Соведүүдэй ороной олон үндэһэ яһатанай литераторнууд үрэ түгэсөөр хүгжөөнэ. Т. Г. Шевченкын номууд дэлхэйн олон арбаад арадуудай хэлэн дээрэ огтуулагданхай.

Удаань Украинын ба Москвагай искусствын уран бэлигтэнэй концерт болобо.

(ТАСС).

ТАРЯАН АЖАЛДА ТҮРҮҮ АРГА ХЭРЭГЛ

(Республикын ажахынуудай агрономууд болон бригадирнуудай зүблөөн)

Буряадай АССР-эй хүдөө ажахын министрэй орлогшо Ф. Г. БАДЕЕВАГАЙ элидхэлһээ

Түсэбтэ даабаринуудые заатагүй дүүргэхэ, үлүүлэн дүүргэхын тула бүхы шухала хэрэгтэй юумэ хэхэ, арадай ажахын арга боломжонуудые гүйсэд элсүүлхэ, гээгдэнги участогуудые саг соонь урагшань татаха, ажалай эмхидхэлые улам һайжаруулха, гурим журамые сахиха, научно-техническэ дэбжэлтые түргэдхэхэ, үйлэдбэриин хүсэнүүдые дүүрэнээр ашаглаха, алмалта арьбалалтын гуримые хаа хаанагүй шангадхаха шухала гэжэ КПСС-эй ЦК-гай февралиин (1984 он) Пленумэй шиидхэбэринүүд соо, мүн тэндэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр К. У. Черненкын хэлэһэн үгэ дотор онсолон заагдаһан байна.

Тиимэһээ республикын хүдөөгэй ажалшад, тэрэ тоодо таряан ажалай хүдэлмэрилэгшэд урдань табигдаһан ехэ зорилгонуудые амжалтатайгаар бэелүүлхын тула социалис мүрысөө бүри үргэнөөр дэлгэрүүлхэ, ажалай эмхидхэлые, хүнүүдэй дунда ябуулагдадаг хүдэлмэриин онол аргануудые улам һайжаруулха болоно, — гэжэ элидхэлшэ үгынгөө эхиндэ хэлэбэ.

Саашань тэрэ партиин XXVI съездын, КПСС-эй ЦК-гай удаадахи Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлэн, республикын колхоз, совхозуудай түйлаһан зарим тэды үрэ дүнгүүд тухай тогтоо.

Үнгэрһэн жэлдэ гүрэндэ хүдөө ажахын продуктнуудые худалдаха түсэб бүхы зүйлөөр (овощһоо бэшэниинь) дүүргэгдээ. Продукци ехээр худалдаһанай, шанарыень һайжаруулһанай, мүн эдеэ хоолой зүйлнүүдые худалдан абалгын гүрэнэй сэнгэй дээшэлүүлэгдэһэнэй ашаар ажахынуудай экономико бэхижээ. Республикын колхоз, совхозууд нёдондо бүхыдөө 380,2 миллион түхэригэй продукци үйлэдбэрилөө гэхэ гү, али тэрэнь урда жэлэйхиһээ 12,6 миллион түхэригөөр ехэ болоо.

Гэхэтэй хамта хүдөө ажахын хүгжэлтэ мүнөө үеын эрилтэдэ үшөөл хүрэнэгүй, үйлэдбэридэ бии байгаа ехэхэн арга боломжонууд гүйсэд хэрэглэгдэнэгүй. Жэшээлхэдэ, ургасын үшөөл бага байһан дээрэһээ колхоз, совхозууд гүрэндэ таряа худалдаха энэ табан жэлэй үнгэрһэн гурбан жэлэй түсэбые 81 процент, хартаабха — 93, овощ 67 процент дүүргээ. Республика гурбан жэл соо 45,3 мянган тонно таряа, 6,7 мянган тонно хартаабха, 22,6 мянган тонно овощ гүрэндөө дутуу үгөө. Зэдын, Мухар-Шэбэрэй, Яруунын районууд — таряа тушаалгаар, Улаан-Үдын, Кабанскын, Түнхэнэй районууд — хартаабха худалдалгаар гүрэндөө илангаяа ехэ үритэй.

Һүүлэй жэлнүүдтэ нютагуудай байгаалиин эрхэ байдалда таарүулан, газарайнь хүрьһэнэй шанарые хараада абан, газар тарялангые зональна гуримаар эрхилхэ арга нэбтэрүүлэгдэжэ эхилээ. Энэнь өөрынгөө ашаа үрые харюулжа байна. Хэрбээ республика дотор тарялангай гектар бүриһөө дунда зэргээр 12.8 центнер тараанай абтаа һаань, 28 колхоз, совхозууд гектар бүриһөө 12-һоо 14 центнер хүрэтэр, 24 ажахы 14-һөө 16 центнер хүрэтэр, долоон ажахы 20-һоо 25 хүрэтэр центнер ургаса абаа. Тиихэдэ Мухар-Шэбэрэй районой «Родина» колхоз (ахамад агроном Т. И. Смирнова) гектар бүриһөө 29 центнер таряа хуряагаа. Энэл районой «Коммунизм» (ахамад агроном С. Унич), Улаан-Үдын районой «8-ре марта» (ахамад агроном Е. Махова) Баргажанай районой Уланай (ахамад агроном Д. Баторов) колхозууд ороохо тараанай һайн ургаса ургуулаа.

Тэрэшэлэн республика дотор гектар бүриһөө дунда зэргээр 89 центнер хартаабхын абтахада, Бэшүүрэй районой Дзержинскиин нэрэмжэтэ совхоз (ахамад агроном В. Е. Астрихинский) гектарай 190, Бэшүүрэй районой Охин-Булагай совхоз (ахамад агроном А. С. Степанов) — 169 центнер хартаабха ургуулһан байна.

Бүхы дээрээ гектар бүриһөө оройдоол 111 центнер овощой абтаа һаань, харин Мухар-Шэбэрэй районой «Заганский» колхоз гектарай 329 центнер, Улаан-Үдын районой «Маяк», «Восход» колхозууд тус тустаа 256,219 центнер овощ ургуулжа шадаа.

Уларилайнгаа талаар үнгэрһэн жэл хаа хаанагүй адлирхуу байгаа. Теэд газар тарялангаа муугаар эрхилһэнһээ боложо, аяар 46 ажахы гектар бүриһөө миил 4-һөө 10 хүрэтэр центнер ургаса абаа. Аяар 77 колхоз, совхозууд тарялангай гектар бүриһөө 50 центнерһээ доошо хартаабха абаһан байха юм. Загарайн районой XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхоз, «Дружба» совхоз нёдондо гектар бүриһөө арай гэжэ 39—45 хүрэтэр центнер хартаабха, овощ хуряагаа. Түнхэнэй районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз, Прибайкалиин районой «Зырянский» совхоз баһал ахир бага ургаса абаа. Иимэ жэшээнүүд үшөөл олон гэжэ нүхэр Бадеева тэмдэглэбэ.

Түрүү ажахынууд имагтал научна үндэһэ баримтатай севооборот нэбтэрүүлжэ, газараа бодомжотой зүбөөр элдүүрилээд, агротехникын түрүү онол арганууды хэрэглэн, үндэр ургаса үгэхөөр һайн сортын үрэһэ тарина, газараа шадамараар үтэгжүүлнэ бшуу.

Гэбэшье олохон ажахынуудта севооборот ёһоор нэбтэрүүлэгдэнэгүй, тэрэнь гүйсэд сахигданагүй, газарынь хайша хэрэгээр элдүүрилэгдэнэ, ургамалнуудые һэлгүүлжэ тариха гурим хазагайруулагдана. Севооборот зүбөөр хэрэглэхын тула түбхын түрүүн ямар полидо урда жэлынь ямар ургамал ургуулагдаа һэм, саашадаа үрэжэлыень дээшэлүүлхын тула юу хэхэб, хүрьһыень яажа элдүүрилхэб гэжэ урид наринаар тодорхойлхо хэрэгтэй.

Ойрын 2—3 жэлдэ хаа хаанагүй зүб севооборот нэбтэрүүлжэ дүүргэхэ саг ерээ. Манай эндэ гол түлэб зунай хахадһаа хойшо хура бороогой горитой ородогые хараадуулан, тэрээндэнь дүтэлүүлжэ тарилга хэхэ, мүн энээндэ таатай ургамал шэлэжэ тариха ёһотой болоно.

Севооборото сэбэр паар гол һуури эзэлдэг гээшэ. Теэд бүхы колхоз, совхозуудта тэрэнь саг соогоо хахалагдадаг, һайнаар элдүүрилэгдэдэг, үрэжэлынь дээшэлүүлэгдэдэг гэхын аргагүй. Паар болгогдохо поли бүхэн өөрын технологическа картатай байха зэрэгтэй. Тэрэнииень тон наринаар сахижа, тогтомол болзор соо, зүб аргаар элдүүрилхэ, хүрьһэндэнь хүсэд нормоор органическа болон минеральна үтэгжүүлгэ оруулха шухала. Эдэ бүгэдые жэншэдгүй сахяад байбал, паар ашаяа харюулхал.

Үнгэрһэн жэлнүүдтэ газарай хүрьһэ һалхинһаа болон уһанай нуралгаһаа хамгаалха талаар зарим тэды хүдэлмэри хэгдээ. Илангаяа газарай хүрьһэ урбуулангүй плоскорезүүдээр элдүүрилхэ, тусхай сеялкэнүүдээр һолоомонсой узуур дээрэ тарилга хэхэ, ургамалнуудые зурууд зуруудаар тариха, хадын ташалангай сабшалан, ёзгшээриин газарта шииг нойто тогтоохоор хүндэлөөшэнь гүнзэгы зурлаануудые гаргаха гэхэ мэтэ хэмжээнүүд бэелүүлэгдээ. Хурамхаанай, Баргажанай, Хяагтын, Улаан-Үдын, Хориин районуудай ажахынуудта хүрьһэ хамгаалха онол арганууд үргэнөөр хэрэглэгдэнэ.

Гэхэтэй хамта Бэшүүрэй, Сэлэнгын, Зэдын районуудай зарим колхоз, совхозууд тиимэ техникээр хүсэд хангагданхай байбашье, хүрьһэ хамгаалха шэнэ технологиие ёһоор нэбтэрүүлнэгүй, олонхи ушарта газаараа хуушанайнгаа гуримаар элдүүрилжэ, үрэжэлыень бүри муудхаажа байна. Хүрьһэ хамгаалха онол аргануудые нэбтэрүүлхэ хэрэгтэ мүнөө һаад хэхэ ямаршье шалтагаан үгы. Бүхы хэрэгтэй техникэшье бии. Имагтал энээндэ агрономууд харюусалгатайгаар, бодомжотой зүбөөр хандаха зэрэгтэй.

Газарай хүрьһэн шииг нойтоор, үрэжэлтэ бодосуудаар дуталдахадаал, буруугаар элдүүрилэгдэхэдээл ахир бага ургаса үгэнэ ха юм. Тэрэнһээ боложо, хүрьһэнэй дээрэхи һайн үрэжэлынь улам нимгэржэ, муудажа, ургасань хосорхо түйлдаа хүрэнэ. Иимэ юумын болохогүйн тула хүрьһыень али болохоор хамгаалха, үтэгжүүлгэ һайнаар оруулжа, зүбөөр элдүүрилхэ, үрэжэлыень дээшэлүүлхэ, һайн сортын үрэһэ тариха, буртаг үбһэгүй сэбэр байлгаха, элдэб хорхой шумуул, хоротониие үгы хэхэ, ургамалыень үбшэнһөө хамгаалха хэрэгтэй. Газарта ямараар ханданаш, тэрэнэйшни зэргээр лэ ургаса абтаха ха юм. Энээниие агроном, таряашан бүхэн ходо һанажа ябаха ёһотой гэжэ элидхэлшэ хэлэнэ.

Саашань тарялан, сабшалан үтэгжүүлхэ, һайжаруулагдаһан газарые ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэ, эрхим шанартай үрэһөөр тарилга хэдэг болохо тухай тогтоо.

Нёдондо ороохото ургамалнуудые тариһан газарай гектар бүхэндэ 25 килограмм минеральна үтэгжүүлгэ оруулагдаа гэхэ гү, али тэрэнь бүхыдөө хэрэглэгдэһэн үтэгжүүлгын 40 процентнь болоно. Гэбэшье зарим агрономуудай хүрьһэнэй карта, картограмма хэрэглэдэггүй дээрэһээнь ямар полидо хэды шэнээн хэмжээнэй шэмэтэ бодосууд хэрэгтэйб, ямар үтэгжүүлгэ хэды шэнээнээр оруулхаб гэһэн эрилтэ ёһоор сахигданагүй. Жэшээнь, Баргажанай, Бэшүүрэй, Хурамхаанай, Сэлэнгын, Хэжэнгын, Яруунын районуудта тарялангай гектар бүридэ миил 0,8—0,9 тонно шэбхын гаргагдажа байхадань ямар өөдтэй аша үрэ гарахаб. Ехэнхи ушарта шэбхэ нэгшэгдэдэгүй, шанаржуулагдаагүйгөөр поли дээгүүр хайша хэрэгээр тараагдана, үтэгжүүлгэ ямаршье аша туһагүйгөөр наран, һалхинда хатажа, бороодо угаагдажа һалана.

Үнэндөө, газарай хүрьһэнэй үрэжэлыень зузааруулха, ургасада шэмэ үгэхэ талаар шэбхэһээ һайн үтэгжүүлгые олохонь бэрхэтэй. Теэд тэрэниие зүбөөр суглуулжа, хадагалха, шанаржуулха хэмжээн абтанагүй. Эндэ колхоз, совхозууд, «Сельхозхимия» нэгэдэлшье зэмэтэй гээшэ.

Гансахан 1983 ондо һайжаруулагдаһан газар 4,4 мянган гектараар үргэдхэгдөө. Гэбэшье һайжаруулагдаһан газарһаа үшөөл өөдтэй ургаса абтанагүй. Тэрэнэй ехэнхидээ ашаг үрэ багатай ургамалнууд таригдана. Заримдаа һайжаруулагдаһан, уһалагдадаг газарай ургаса хуурай добынхиһоошье үлүү байдаггүй. Энэ юун дээрэһээ болоноб гэхэдэ, тэндэ органическа, минеральна үтэгжүүлгэ багаар оруулагдана, һайнаар уһалагданагүй. Жэл бүхэндэ элдэб шалтагаанаар 15—18 мянган гектар уһалагдадаг тарялан, 10—12 мянган гектар тиимэ сабшалан ундалуулагдангүй үлэнэ. Илангаяа уһалууриин һубаг ханааб, хаалтануудай, тусхай техникын саг соогоо бэлдэгдээгүйһөө болоно. Уһалагдадаг газарай түлөө бодотоор харюусаха эзэн үгы.

Республикын ажахынуудта газарай үрэжэл һайжаруулха, муу ургасатай газарые халжа, элдүүрилжэ, ногоо тариха түсэб жэлһээ жэлдэ дүүргэгдэнэгүй. Зарим колхоз, совхозуудта олон жэлэй ногооной үрэһэнэй үгы дээрэһээ ашаглагдаһан газарынь ямаршье үрэгүй, үни удаан хэбтэдэг. «Бурводстройн» барилгын управлениин предприятинууд культуртехническэ хүдэлмэри хэхэ түсэбөө дүүргэнэгүй. Энээн тушаа тэдэнэй харюусалгые эрид дээшэлүүлхэ саг ерээ.

Мүнөө болотор слохон ажахынууд нютагтаа таараһан, эрхим сортын һайн шанартай үрэһэ бэлдэдэг болоо үшөө шадаагүй байһаар. Тэдэнэр тарилгын шанарта хүрөөгүй, муу репродукциин үрэһэарижа, эсэстээ ахир бага ургаса абана. Һайн үрэһэнэй үгы дээрэһээл колхоз, совхозууд ехэ газарта горох, хүсы үбһэ, рапс гэхэ мэтые тарижа, малаа белок ехэтэй тэжээлээр хангаха аргагүйдэнэ. Үрэжэл багатай, ёнгоор үтэгжүүлэгдээгүй газарта таряагаа таряад, хүсэд эдеэшүүлэнгүй хуряахадань муу, наршагар, шиигтэй ороонһон абтажа, тэрэнь мүртэй үрэһэн болоногүй гээшэ. Ажахынуудта 1 ба II классай үрэһэн жэл бүри тон бага байдаг.

Үнгэрһэн жэлдэ ажахынуудта үбһэн, силос, сенаж, витаминтай ногооной гурил горитой бэлэдхэгдэбэшье, тэрэнэйнь шанар үшөөл һаналандаа хүрэнэгүй. Тэжээл бэлэдхэхэдээ элдэб консервантнуудые, азот элбэгтэй зүйлнүүдые холисохо, тэжээлэй шанар тушаа шанга эрилтэ, табиха, шалгалта хэхэ шухала. Үбһые багсалан тюк болгожо бэлэдхэхэ, холимол силос дараха, корнеплодуудые ехээр ургуулжа абаха арга боломжонууд хүсэд хэрэглэгдэнэгүй. Эрдэм наукын туршалга болон түрүү дүй дүршэлэй түйлалтануудһаашье харахада кукуруза, наран сэсэгые ороохо тараанай, ороохото-бобово ургамалтай холижо тарихада тэжээлэйнь протеин 30 — 40 процентээр дээшэлдэг байна. Тиимэһээ таряа тушаалгын пунктнуудта мүнөө байһан кукурузын, наран сэсэгэй, бусад ургамалнуудай үрэһэн хуу абтажа, таригдаха ёһотой.

Һүүлэй жэлнүүдтэ тэжээлэй корнеплодуудай тарилгада зарим агрономууд «хүйтэншэгөөр» хандадаг болонхой. Энэнь яашье хүлисэшэгүй. Бодото оролдолго гаргаад байбал, тэжээлэй корнеплодуудые хаа хаанагүй элбэгээр ургуулха арга бии. Нёдондо Мухар-Шэбэрэй районой «Искра» колхоз, Кабанскын районой Хандалын совхоз гектарай 300 центнер куузику, турнепс абаа. Энэ тэжээлые үнэдтээ һайса эдюулжэ, тэдэнэр һү ехээр һааһа бшуу.

Бүри энэ жэлһээ хойшо сабшагдаһан ногоое обоолоод үлеэлгэжэ хатааха, хэршэхэ арга үргэнөөр хэрэглэхэ шухала. Жэшээнь, нойтобор ногоое хэршээд, нүхэ траншейдэ хэжэ, пленкоор хушаад хадагалхада шэмэ шанарынь гээгдэдэггүй. Үбһэ хуряалгын болзорые заахашье удааруулангүй, ногооной сэсэгэйнь буурсаглажа байхада хуряабал, тэжээлэйнь протеин һураггүй ехэ боложо үгэхэ байна. Рапс, сурепицэ болон тоһолиг редькэ тарижа намар хожомшог — сентябриин һүүл багаар, октябрь соо ургасыень ногоон зандань хуряагаад, һара-һара хахад соо малда белок ехэтэй тэжээл элбэгээр эдюулхэ арга бии.

Бүхы тэжээлэй шанарые дээшэлүүлхын тула үбһэ хадагалха һарабша, сарай, силосэй, сенажай нүхэн, траншей, витаминтай ногооной гурил, хэршэмэл үбһэ адхаха склад гэхэ мэтые олоор бариха гээшэ зайлашагүй шухала болонхой. Малай, илангаяа гахайнуудай тэжээлдэ ороохо таряа гаргашалгые шадаал һаа бага болгохын тула холимол силос ехээр дараха шухала.

Тэжээл үйлэдбэрилгые бүхы ажахынуудта бэеэ дааһан һалбари болгожо дүүргэхэ сагнай ерээ гэжэ элидхэлшэ хэлэбэ.

Таряан ажалай коллектив, механизатор бүхэнэй эсэстээ үндэр баян ургаса абахаар оролдохынь тула тэдэнэй ажалай түлөөһые түйлаһан үрэ дүнтэйнь сэхэ холбохо гээшэ гол шухала. Хамтын подрядай гуримаар хүдэлжэ эхилһэн бригада, звенонуудай дүй дүршэл дээрэһээ харахада, тэдэнэр урданайхида орходоо газараа, техникээ, үтэгжүүлгэеэ, мүн бусадшье юумэеэ һураггүй һайнаар, эзэн ёһоор ашаглажа гэжэ оролдодог байна. Тэндэ ажалай, технологическа журам жэншэдгүй сахигдана, бүтээсэньшье дээшээ байна. Юуб гэхэдэ, хуряаһан ургасынгаа зэргээр, алмалта хэһээрээ гол түлөөһэ абана ха юм. Үнгэрһэн жэлдэ хамтын подрядаар түрүүшынгээ жэл хүдэлһэн олохон звено, бригаданууд һайн үрэ дүнгүүдые түйлаа. Байгша ондо таряан ажалые бүхы бригада, звенонуудые хамтын подрядай гуримда оруулха хэрэгтэй.

Энэ жэлдэ республикын таряан ажалай хүдэлмэрилэгшэд бүхыдэнь 560 мянган тонно таряа хуряаха гэхэ гү, али гектар бүриһөө 11,4 центнер, 149 мянган тонно хартаабха, гектарай 93 центнер ургаса, 44 мянган тонно овощ гэхэ гү, али гектарай 171 центнер абаха зорилготой. Мүн бүхыдэнь 500 мянган тонно үбһэ, 215 мянган тонно сенаж, 1 миллион тоннопоо бага бэшэ силос, тэрэ тоодо 30 мянган тонно холимол силос, 48 мянган тонно ногооной гурил бэлэдхэхэ байна.

Бүхыдөө 809,6 мянган гектарта тарилга хэгдэхэ юм. Тэрэнэй 59,5 процентнь шэниисэ, 45,5 процентнь тэжээлэй ороохото ургамалнууд, 11,5 процентнь хара таряан эзэлхэ болоно. Колхоз, совхозуудта энэ жэлэй тарилгада 301 мянган гектар сэбэр паар болон намар хахалагдаһан газар бэлдэгдэнхэй.

Таряан ажалай хүдэлмэрилэгшэдэй урда айхабтар харюусалгатай, ехэшье зорилгонууд табигдана. КПСС-эй ЦК-гай декабриин (1983 он) Пленумэй шиидхэбэринүүд соо арадай ажахыда, тэрэ тоодо хүдөө ажахыдашье ажалай бүтээсые баһал түсэбһөө гадуур 1 процентээр дээшэлүүлхэ, продукциин өөрынь үнэ сэнгые 0,5 процентээр хямдаруулха гэжэ заагданхай. Жэшээнь, энээниие бэелүүлжэ шадаа һаа, манай республика ямар ашаг үрэ үгэхэ гээшэб гээд харая. Ажалай бүтээсые түсэбһөө гадуур 1 процентээр дээшэлүүлээд байбал, жэл соо гансахан таряан ажалда 708,9 мянган түхэригэй продукци нэмээгдэжэ абтаха байна. Мүн тэрэнэй үнэ сэнгыень адагыньшье хахад процентээр нэмээжэ хямдаруулаа һаа ажалай гаргаша 647 мянган түхэригөөр хороогдохо болоно.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа) Хяагтын районой Ехэ-Нугын совхозой ахамад агроном П. Н. Ишигенов, Бурядай туршалгын-мелиоративна станциин ахалагша научна хүдэлмэрилэгшэ С. Л. Сергеев, Баргажанай районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой агроном Ч. М. Базаров, Мухар-Шэбэрэй районой «Заганский» колхозой тракторна бригадын бригадир И. П. Филиппов.

А. ШОРЖОЛОВОЙ фото.

ЭЛИДХЭЛ ЗҮБШЭН ХЭЛСЭЛГЭ

Эгээн түрүүлэн Бэшүүрэй районой Дзержинскиин нэрэмжэтэ совхозой ахамад агроном **В. Е. Астрихинский** үгэ абаба.

— Нёдондо сагай уларил яһала таарамжатай һайн байгаа. Зональна гуримаар газараа элдүүрилжэ, тарилга хэһэнэйнгээ ашаар баян ургаса хуряагаабди. Зональна гурим комплекснээр нэбтэрүүлхэдэл ашатай гэжэ ойлгообди. Севооборот, газарай хүрьһэ хамгаалха арга нэбтэрүүлээд, үтэгжүүлгэ хүсэд хүрэхөөр хэрэглээд, тарилгынгаа газарай бүридэлые таарүулан зохёоходомнай урдань дабтагдадаг дутагдалнай усадхагдаа. Ажахымнай 10043 гектар хахалагдадаг газартай. Тэрэнэйнгээ 55 процентдэ ороохото ургамалнуудые, 18,9 процентдэнь тэжээлэй ургамалнуудые тарина бди. Бэшэнь сэбэр паарта үлөөгдэдэг юм, — гэжэ тэрэ хэлээ.

Дурсагдагша ажахыда элдэб маркын 100 трактор, 43 комбайн, ногооной гурил гаргаха гурбан агрегат бии. Мүн холимол силос бэлдэжэ дараха түхеэрэлгэ тодхогдонхой. Ороохо хатааха 3 агрегат, тараанай 3 тоог, хартаабха, ногооной гурил, минеральна үтэгжүүлгэ хадагалха складтай юм. Жэл бүри 15—18 мянган центнер ногооной витаминтай гурил гаргана. Нёдондо гектарай 15,8 центнер таряан, 189,6 центнер хартаабха хуряагдаа бэлэй. Тиихэдэ нүхэр Бурцевай звено гектар бүриһөө 201 центнер хартаабха малтаа һэн.

Хартаабхын тарилга үргэдхэжэ, ургасыень дээшэлүүлһэнэй ашаар гахайнуудтаа шэмэтэй тэжээл бэлэдхэхэ аргатай болоо юм. Хартаабхын баян ургаса ургуулхын тула һайн шанартай үрэһэ бэлдэхэ хэрэгтэй гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглэнэ. Совхоздо мүнөөнэй эрилтэдэ хүрэмэ хартаабха хадагалха байра үгы. Өөһэдынгөө хүсөөр нэгэ хранилищи бодхоогоод, досоохи түхеэрэлгыень хэхэ аргагүйдэнэ. Забһартай шала модоор хэхэдэнь хүндэ машина, техникэ даангүй эбдэршэнэ. Һүүлэй жэлнүүдтэ хартаабхаяа сэбэр паар дээрэ таридаг болонхой. Жэл бүри 50 мянган центнер хартаабха малтана. Ургасаяа холимол силосто хэрэглэхэһээ гадна үрэһэ хүрэнгэдөө хаана, гүрэндэ тушаана. Үлдэгшыень малай тэжээлдэ гаргашалхаар нөөсэлнэ. Тэжээлэй хартаабха хадагалха байрагүй дээрэһээ үбэлэй хүйтэндэ хүргэнэ. Хүлдэһэн хартаабхаяа сэбэрлэжэ эдюулхэ аргагүй байһандань эндэ 2000 тонно шэмэтэ тэжээл хэрэглэгдэнгүй хооһон байра соо хадагалаатай хэбтэһээр. Нёдондо совхоз 1900 тонно холимол силос дараа юм. Иимэ тэжээл бэлдэхэдээ 50 процентыень хартаабха, 30 процент ногоон эшэ набша, 10 процент морхооб, 10 процент тараанай зүйл хэрэглэнэ.

— Манай совхоз куузику турнепстэй холижо таридаг юм. Юрэдөө, хура бороотой жэлдэ куузику һайнаар ургадаг. Харин гандуу байбалнь турнепс ехээр абана. Нёдондо бидэ 24,5 мянган тонно корнеплод хуряажа абаа һэмди. Ургасынгаа хахадыень онь һон машинаар хуряагаабди. Байгша ондо бүхы ургасаяа машинаар суглуулжа абахаар хараалнабди. Абтаһан корнеплодоо траншей соо хээд, һолоомоор хушанабди. Иимэ тэжээлээ намартаа һаалиин малда ехээр эдюулхые оролдодог. Ушарынь гэхэдэ, ажахыдамнай куузику, турнепс хадагалха байра үгы гээшэ. Хуряаһан тэжээлээ хүйтэндэ хүргэжэ шанарыень доошолуулхагүйн тула тэрэ дороо малда эдюулхэдэ һүншье ехээр һаагдана. Мүнөө һаалишаднай корнеплодоо траншей сооһоо абаад сэбэрлэһэнэй удаа халуун уһанда хэжэ гэдхэнэ. Удаань хэршээд, талха тараанай зүйлтэй холижо, үнеэдтээ үгэдэг гуримтай, — гэжэ Виктор Ефимович Астрихинский хөөрөө.

Малай шэмэтэ тэжээл болохо куузику, турнепс, хартаабха хадагалха хранилищи эндэ заабол хэрэгтэй. Һайн түхеэрэлгэтэй склад, байрагүй дээрэһээ ямар ехэ тэжээл хиидэ хосоржо, шанараа гээжэ байна гээшэб.

Мүнөө совхозой механизаторнууд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд хабарайнгаа тарилгада түгэс бэлдэжэ байнад. Ахамад агрономой мэдүүлһэнэй ёһоор зональна гуримаа улам нарижуулан һайжаруулхаар хараална.

Элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаададсаһан Хориин районой Дээдэ-Тайлсын совхозой директор **П. О. Никитин** гол түлэб сабшалангай ургаса дээшэлүүлжэ, үбһэ тэжээл ехээр бэлэдхэхэ хэмжээнүүд тухай суглаарагшадта дэлгэрэнгыгээр хөөрөө. Совхозой хүдэлмэрилэгшэд 1984 оной түсэб дүүргэхын, мүн үйлэдбэриин ашаг үрэ дээшэлүүлжэ, хүдэлмэриин шанар һайжаруулхаар социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлхэ тухай хараалһан партиин ЦК-гай декабриин (1983 он), февралиин (1984 он) Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые урма баяртайгаар, эдэбхи үүсхэлтэйгээр угтан абаа юм.

Мүнөө үедэ ниитын адууһа малые тэжээлээр гүйсэд хангаха гээшэ совхозой агрономическа албанай гол шухала зорилго мүн. Һүүлэй жэлнүүдтэ ажахыда сабшалангай ургаса дээшэлүүлгэдэ онсо анхарал хандуулагдана.

Ажахыда эмхидхэгдэһэн лугомелиоративна отряд 15 жэлэй туршада сабшалангай хүрьһэ үндэһэнэйнь һайжаруулжа, һөөг, бургааһыень онгилон хаяжа, хахалагдадаг полиёо үргэдхэхэ хүдэлмэри ябуулна. Тус отряд хүсэ ехэтэй С-100 түхэлэй гурбан, ДТ-75 түхэлэй табан трактор, элдэб маркын машинануудые даажа абанхай юм. Сабшаландань табан звено ажаллана. Эдэ звенонуудые дүршэлтэй луговодууд И. П. Кучумов, Ю. Г. Хайрутдинов, В. Я. Пыжьянов, Н. Ф. Капорский, Н. Ц. Цыренжапов гэгшэд хүтэлбэрилнэ.

Һүүлэй жэлнүүдтэ «Востокгипрозем» институдай хүдэлмэрилэгшэд 15000 гектар сабшаландa культуртехническэ хүдэлмэри ябуулха проект зохёожо үгөө юм. Мүнөө ЛМО-гой гэшүүд сабшалан дээрэ тэрэл проектээр түсэблэгдэһэн хүдэлмэри хэнэ. Эдэ жэлнүүдтэ сабшалангай һөөг бургааһан бүхыдөө үгы хэгдээ. Механизаторнууд үбэлдөө сабшалангаа сэбэрлээд, хабартаа газарай хүрьһэнэй гэдэхэдэ намагай томо плугаар хахалһанай удаа дискэтэй борнойгоор 5—7 дахин борнойлоод, ногоо таридаг заншалтай.

Сабшалангай үрэжэлыень һайжаруулһанай ашаар һүүлэй жэлнүүдтэ ургасань эрид дээшэлээ. Жэшээлбэл, 1980 ондо гектарай 6,5 центнер үбһэ абаһан һаа, ерэхэ жэлынь гектар бүриһөө 8,9 центнер ургаса суглуулагдаа. Тиихэдэ 1982 ондо гектарай 11,3 центнер үбһэн хуряагдабал, нёдондо 15,5 центнер тэжээл абажа һурилөө. Звенонуудайнь дүнгүүдые зэргэсүүлбэл, 1983 ондо Ю. Хайрутдиновай хүтэлбэрилдэг коллектив 250 гектарай га бүхэнһөө 26,2 центнер, В. Пыжьяновай ударидадаг звено 200 гектарай га бүриһөө 25,9 центнер үбһэ хуряагаа. Нёдондо сагай уларилай таарамжатайшье һаань, сабшалан дээрэхи хүдэлмэрээ комплекснээр ябуулһандаа иимэ баян ургаса абаа. Тодорхойлбол, 4 мянган тонно органическа үтэгжүүлгэ гаргажа, 310 тонно минеральна үтэгжүүлгэ оруулаад, 1227 гектар сабшалан уһалууриин һубаг хананабаар, 250 — 350 гектар газар бүлүүр станцаар уһалаа юм.

Совхоздо бүхыдөө 1295 гектар уһалагдадаг сабшалан бии. Доодо-Голой уһалууриин һубаг, ханаабуудые шэнэдхэн бариһанай ашаар 664 гектар сабшалангай ургасые хоёр дахин шахуу дээшэлүүлээ. Нүгөөдэ Шагаагай, Шарайматын һубаг, ханаабууд хуушаранги, тон юрынхеэр баригданхай юм. Хүдөө ажахын болон мелиорациин, уһанай ажахын министерствэнүүд хуушарһан һубаг, ханаабуудаа шэнэдхэн барихадамнай туһа хүргэхэ аабза гэжэ хүлеэгдэнэ.

Байгша ондо совхозой луговодууд 28 мянган центнер үбһэ бэлэдхэхэ түсэбтэй. Зорилгоёо бэелүүлхын тула хабартаа сабшаландаа 4 мянган тонно наг шэбхэ гаргажа, 280 тонно минеральна үтэгжүүлгэ оруулха юм. Мүнөө бүлүүр станцинуудаар, һайрамаар газараа уһална. Үбэлдөө 200 мянган кубометр тошо халяажа хүргөө. Нёдондо луговодуудай бүхы звено хамтын подрядай гуримаар ажалаа эмхидхээ һэн. Һүүлэй мэдээгээр совхоз гүрэндэ һү худалдаха жэлэйнгээ түсэб дүүргэхэ дүтэлөө. Тиихэдэ мяха тушаалгаар хахад жэлэй түсэб һаяхан бэелүүлэгдээ һэн, гэжэ үгэ хэлэгшэ баяртайгаар мэдээсээ.

— Манай колхозой коллектив эдэ үдэрнүүдтэ улам шударгыгаар ажаллана. Малшад, хонишод үбэлжэлгөө гэмгүй үнгэргэхөөр тэмсэнэ. Харин механизаторнууд болон луговодуудай байгша ондо ороохо тараанай тэжээлэй ургамалнуудай, үбһэ ногооной тогтууритай баян ургаса заабол хуряахаар бэлдэхэлэй горитойхон хүдэлмэри ябуулна. Тодорхойлбол, машина, техникэеэ заһабарилжа бэлдэхэһээ гадна үрэһэ хүрэнгээ тарилгын шанарта хүргэнэ. — гэжэ Мухар-Шэбэрэй районой «Коммунизм» колхозой ахамад агроном, **С. Д. Унич** элидхэл тушаа үгэ хэлэхэдээ, мэдээсэхэ зуураа, саашань иигэжэ үргэлжэлүүлээ: — Шэнээр зохёогдоһон зональна гуримые нютагайнгаа эрхэ байдалда таарүулан, нарижуулан һайжаруулбал бүришье аша үрэтэй байха. Һүүлэй жэлнүүдтэ ган гасуур байжа, энэ гуримда өөрынгөө хубитые оруулаа. Гансал нёдондо сагай уларил таарамжатай байгаа гээшэ. Тиимэһээ ямаршье жэлдэ баян ургаса ургуулха гэбэл, өөрын туршалга, ажаглалта хэжэ, дүнгүүдээ зэргэсүүлэн шэнжэлжэ байха хэрэгтэй гээд тэрэ хэлээ.

Һүүлэй хорин жэлэй дүнгүүдые зэргэсүүлэн харахада, яһала һонирхомоор. 1962 ондо хахалагдадаг бүхы газарайнгаа 55 процентдэ ороохото, 16 процентдэ тэжээлэй ургамалнуудые тараад, 29 процентдэнь сэбэр паар хахалхадамнай, гектарай 18,9 центнер ургаса абтаа һэн. Тиихэдэ 1972 ондо ороохо таряа тарилгые 66 процентдэ хүргөөд, сэбэр паараа 15 процент хүрэтэр хорооходомнай гектарай 13,5 центнер таряан хуряагдаа бэлэй. Харин 1982 ондо 49 процентдэнь ороохото, 27 процентдэ тэжээлэй ургамалнуудые тараад, сэбэр паараа 19 процент болгоходонь, гектарай 19,2 центнер ургаса суглуулагдаа юм. Нёдондо ороохото ургамалайнгаа тарилгые 52 процент хүрэтэр үргэдхөөд, сэбэр паарыень тэрэл хэбээрнь үлөөгөөд, тэжээлэй ургамалнуудые 25 процентдэ тарихадэ, гектарай 23,7 центнер ургаса абтаа һэн. Һүүлэй хоёр жэлэй туршада хэрэглэгдэһэн тарилгын газарай бүридэл таарамжатай байгаа юм. Хахалагдадаг газараа иигэжэ хубаарилхада олон политой севооборот нэбтэрүүлхэдэшье зохид байха.

Тогтууритай баян ургаса ургуулха гэбэл, тарилгын болзор, үрэһэнэй гаргашалагдаха нормые зүбөөр тодорхойлходо һайн. Илангаяа өөрын үрэһэ хүрэнгэтэй байхаһаа гадна тарилгынгаа газарые һайнаар бэлдэхэ эрилтын табигдадаг тухай үгэ хэлэгшэ тэмдэглээ.

Энэ ажахыда һүүлэй жэлнүүдтэ ороохо тараанай ургаса дээшэлбэшье, тэжээлэй ургамалнуудай ургаса биратай нэмэнэгүй. Илангаяа кукуруза муугаар, тон набтараар ургана. Тиимэһээ силос болгохоор ороохо тараанай холисо үргэнөөр таригдана. Мүн рапс һайнаар ургана гэхэ гү, али нёдондо гектарай 290 центнер ногоон эшэ набша хуряагдаа һэн. Тэжээлэй ургамалнуудые оройтон тарихада һайнаар ургана гэжэ үгэ хэлэгшэ тодорхойлоо.

Байгша ондо колхоз ногооной гурил, үбһэ ехээр бэлдэхэ юм. Мүнөө механизаторнууд хабарайнгаа тарилгые агротехническэ таарамжатай саһа сагта, богони болзорто һайн шанартайгаар үнгэргэхөөр бэлдэнэ. Үгынгөө түгэсхэлдэ Станислав Дмитриевич Унич зональна гуримые дэмжэжэ, нарижуулан һайжаруулхыень бүхы мэргэжэлтэд, хүтэлбэрилэгшэдые уряалаа.

— Үнгэрэгшэ жэлэй хабар манай бригада колхозойнгоо правленитэй ажалай хэлсээ баталжа, тэрээн соогоо продукци үйлэдбэрилхэ, ургаса абаха даабаря, бүхы гаргашын лимит, абаха түлөөһэеэ тодорхойлоод, хамтын подрядай гуримаар хүдэлжэ эхилээ һэн. Манда бүхыдөө 1952 гектар тарялан дээрэһээ хамтадань 19.8 мянган центнер ороохо гэхэ гү, али гектар бүриһөө 13,6 центнерһээ бага бэшэ ургаса абаха, үшөө 59 гектарта рапс ургуулха гэһэн даабари үгтэһэн байна, — гэжэ Зэдын районой

...ИДХЭЛ ЗҮБШЭН ХЭЛСЭЛГЭ

Энээн тухай ажахын ахамад мелиоратор **Д. Ц-Н. Мункуев** хөөрэбэ. Сабшалан дээрэ хүдэлхэ эдэбхитэй бэрхэ кадрнуудые бэлдэжэ, газараа hайнаар үтэгжүүлдэг, уhалдаг болоhоной, илангаяа муу ургасатай газарай хүрьhэ үндэhөөрнь hайжаруулhанай ашаар иимэ үрэ дүнгүүд туйлагдаа.

Баруун-Оронгодо упалууриин лиманна системын ашаглалгада оруулагдаhанhаа хойшо тэндэхи сабшалангай ургаса 5—6 дахин дээшэлээ. Нёдондо 447 гектарай га бүхэнhөө 40 центнер үбhэн абтаа. Бэрхэ луговод-механизатор А. Г. Цыремпиловэй звено 165 гектар дээрэhээ га бүриhөөнь 74,2 центнер ургаса абаhан байна.

Олон жэлэй ногооной үрэhэ бэдэржэ, хаа хаанагүй ябаhан, тэрэниие эндэ тэндэhээ хэдэхэн килограммаар суглуулха тооной бэлдэhэнээ хараада абажа, эндэхид ногооной үрэhэ өөhэдөө ургуулдаг болохо гэжэ оролдоно. Нёдондо совхоз түрүүшынхеэ олон жэлэй ногооной үрэhэ ургуулжа абаад, бүри мүнөө жэлдэ үшөө 400 гектарта тарилга хэхэ өөhэдын үрэhэтэй болонхой. Тиигэжэ совхозойхид саашадаашье сабшалангай үндэhөөрнь hайжаруулха, олон жэлэй ногооной тарилгые үргэдхэхэ хэмжээнүүдые абаха зорилготой.

— Бидэ гурбан жэлэй саана силосэй ургамалнуудые ургуулха бэеэ дааhан 3 звено эмхидхээ hэмди. Тэдэнэр жэл бүри 1200 гектарта тарилга хэнэ,— гэжэ Улаан-Үдын районой Ивалгын ОПХ-гай ахамад агроном **Н. Н. Соболев** хэлэбэ.

Саашань тэрэ кукуруза, наран сэсэг, мүн ногоон ургасыень силостэ дарахаар обеос, хара таряа, ешмээн ургуулха талаар ажахыдаа хэрэглэгдэдэг агротехникэ тухай тогтоо. Эндэхи звенонууд кукурузаяа нэгэл газарта таридаг юм. Тэндээ гектар бүхэндэнь 90 килограмм азотно, 60 килограмм калийна үтэгжүүлгэ оруулдаг. Майн эхеэр газараа хахалаад, үрэhэ тарихын урда тээ бурhаг үбhэнэйнь үндэhэ таhалхын тула борнойлно, культиваци хэнэ. Майн hүүл багаар зурууд хоорондонь 70 сантиметр зайтайгаар үрэhэеэ тарина. Дүрбэлжэн километр бүхэндэ 16—18 мянган ургасын гарахаар тэрэнь таригдадаг. Үрэhэниинь 5—8 сантиметр гүнзэгыдэ оруулагдадаг. Марижа дүүргэмсээрээ ургасын гараагүйдэ, удаань гараhан хойнонь хоёр дахин борнойлно. Ургамалай эшэдэ 3—4 набшаhанай бии Солохододо, зурууд хоорондын түрүүшын элдүүрилгэ хээд, зун соо үшөө 2—3 дахин зурууд хоорондын элдүүрилгэ хэдэг байна.

Үнгэрhэн жэлдэ эндэхи түрүү кукурузашан П. С. Тугариновай звено гектар бүриhөө 150—200 центнер кукурузын ногоон намаа абаа. Мүн нёдондо эндэхид обёос, хара таряа, ешмээн, наран сэсэг гэхэ мэтэ ургамалнуудые холижо, зурууд зуруудаар таряад, гектар бүхэнhөөнь 200 центнер ногоон намаа абажа, тэрэнээ 70—75 процент шиигтэйгээр нүхэндэ хэжэ, силос болгоо юм. Тиимэ силос шэмэтэ бодосуудаар элбэг байба. Ондоогоор хэлэбэл, хэдэн ондоо ургамалнуудые холижо тариhан газарай гектар бүхэн 4000 килограмм тэжээлэй единицэ үгэнэ. Харин рапс болон тоhолиг редькэ холижо таряад, ногоон ургасаарнь силос дарахада гектар бүриhөө үшөө ехэ, 250 центнер ургаса үгөө юм.

Байгша ондо Ивалгын ОПХ кукурузаhаа гадна холимол ургамалнууд силос болгохоор ехэ газарта тарижа, бүхыдэнь 11 мянган тонно шэмэтэ тэжээл бэлдэхэхэ зорилготой.

Загарайн районой Онохойн совхозой агроном-овощ ургуулагша **Г. И. Шигина** үгэ абажа, огородшодойнгоо дүй дүршэл, ажалай туйлалтанууд тухай хөөрөө. Энэ совхоздо hүүлэй дүрбэн жэлдэ огородой эдеэнэй тарилгын талмай 430 гектар хүртэрөө үргэдхэгдөө. Мүнөө эндэ 80 хүнhөө бүридэhэн, бүхы хэрэгтэй техникэтэй саг үргэлжын звенонууд хүдэлнэ.

Эдэ жэлнүүдтэ овощ ургуулгын тааруу технологи хэрэглэгдэжэ, тогтууритай hайн ургасашье абтадаг болоо. Жэшээлхэдэ, нёдондо ажахын үнинэй механизаторнууд В. С. Устиновэй, Г. Г. Ибрагимовэй звенонууд гектар бүриhөө 202 центнер морковь ургуулаа. Тэдэнэй ургуулhан морковь Улаан-Үдэ хотын магазинуудта бүхэли намартаа, үбэлдөө худалдагдаа. Горитой хубинь малдашье эдюулэгдээ. Эдэнэр тарялангай гектар бүхэндэ 2 центнер минеральна үтэгжүүлгэ оруулаад, лущени хэhэн бэеэрээ, гектар бүхэндэнь 600—700 кубометр уhанай хүртэхөөр уhалаа. Үрэhээ терихын урда газарыень хахалжа, хүрьhыень жэгдэлээд, тарилга хэдэг. Зунай үедэ ургасын зурууд хоорондохиие 3 дахин элдүүрилдэг.

— Хэнэйшье мэдэhээр овощой үндэр ургаса абахын тула тарилгые бууртаг ногоогүй сэбэр байлгаха гээшэ гол шухала. Тиимэhээ hүүлэй үедэ бидэ гербицид хоро үргэнөөр хэрэглэжэ, буртаг үбhэ сэбэрлэлгын гаргашые эрид хороогообди. Саашадаа овощ, илангаяа морковь хуряалгые оньhожоруулжа, тэрэниие илгаха hайн пункт түхеэрөөд байгаа hаа, ажалайнь гаргашые эрид хороохо аргатайбди,— гэжэ нүхэр Шигина хэлэнэ.

— Манай тракторна бригада нёдондонпоо хойшо ажалаа эмхидхэлэй шэнэ гуримда орожо, салин хүлhэ авансаар абаад, hүүлдэнь аккордношангай гуримаар гэхэ гү, али ургуулhан ургасынгаа зэргээр ажахытаяа тоосоо хэдэг болонхой. Манда 3506 гектар тараанай газар, 12 трактор, 10 комбайн даалгагдаа. Бригададамнай 18 механизатор хүдэлнэ,— гэжэ Хориин районой Хүрбын совхозой бригадир **Б. Н. Бадмацыренов** хэлэнэ.

Түрүүшынгээ жэлдэ энэ бригада намарай болон хабарай хара таряа, обёос, шэниисэ ургуулжа, тарялангай гектар бүриhөө дунда зэргээр 20,5 центнер ороhо абаа. Харин энээнhээ урда жэлнүүдтэ гектарай 10,8—11 центнер таряа абадаг hэн. Мүн ажалайнгаа элдэб гаргашые нилээд хороогоо. Энэ үе соо трактор, машинануудай бүтээсэ зарим тэды дээшэлээ, хүнүүдэй ажалай түлөөhэншье урдынхида орходоо 33 процентээр ехэ болоо. Юуб гэхэдэ, бригадынхид бүхы хүдэлмэреэ өөhэдынгөө хүсөөр, саг соонь, hайн шанартайгаар бүтээхэ гэжэ оролдоно.

Энэ жэлдэ бригада ажалайгаа эмхидхэлые үшөө нарижуулаа, үнгэрhэн жэлдэ үзэгдэлэн зарим тэды дутуу дунданудаа усадхаха, гэшүүдэйнгээ дунда ойлгууламжын, хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие бүри hайнаар ябуулха зорилготой. Мүнөө бүхы техникэнь, үрэhэ хүрэнгэнь хабарай тарилгада хуу бэлэн болгогдонхой.

Кабанскын районой Ойморой совхозой ахамад агроном **Н. П. Буянов** ажахыдаа бүхы газарые ашаг үрэ ехэтэйгээр хэрэглэхэ, хүрьhэ элдүүрилхэ, үтэгжүүлгэ оруулха, шииг нойтыень hайнаар бариха тушаа ямар юумын хэгдэжэ байhан тухай хэлээ.

hүүлэй жэлнүүдтэ совхоз газар тарялан эрхилхэ зональна гуримые хэрэглэжэ, зүб севооборот баримталан, ороохо тараанай, тэжээлэй ургамалнуудай тогтууритай hайн ургаса абана. Нёдондо тарялангай гектар бүриhөө 16,7 центнер ургаса абажа, 44 шахуу мянган центнер таряа хуряагаа, силосэй ургамалнуудай муу бэшэ ургаса ургуулаад, 60 мянган центнер шэмэтэ тэжээл бэлдхээ.

Тарилгын газарай хубаарилгые гуримшуулжа, тэрэнэйнгээ 64 процентдэ ороохо таряа, 22 процентдэ тэжээлэй ургамалнуудые тарина. Мүн 14 процентыень паар эзэлдэг. Бүхы газарай хахадынь шахуу плоскорезүүдээр элдүүрилэгдэдэг, hайн сортын үрэhэн таригдадаг болонхой. Жэшээнь, обёосой — Сельма, шэниисын — Бурятская-79 сортын үрэhэ тарина. Үнгэрhэн жэлдэ совхоздо тарялан дээрэнь 30 гара мянган тонно органическа үтэгжүүлгэ гаргагдаа гэхэ гү, али гектарай арба гаран тонно тиимэ үтэгжүүлгэ оруулагдаа hэн.

— Гэбэшье газарта үтэгжүүлгэ үшөөл бага гаргагдана гэжэ тоолонобди. Нёдондо совхоздо 450 тонно минеральна үтэгжүүлгэ үгтэhэн hаа, мүнөө оройдоол 300 тонно үгтөөд байна. Манайда хэрэглэгдэдэг органическа үтэгжүүлгын 40 процентнь торф юм. Тэзд тэрэниие малтажа абаха газарнай тон бага болошоо,— гэжэ нүхэр Буянов гэжэ хэлэнэ.

Жэлдээ оройдоол 200 бага үлүүтэйхэн миллиметр шииг нойтоной ородог, хабар-зунай үедэ айхабтар хүсэтэйгөөр, хүурайгаар hалхидаг Хүнтэйн талын тарялангай хүрьhэ хамгаалха, үрэжэлтэй шоройень муудхаахагүйн тула Хурамхаанай районой ажахынуудта ямар хүдэлмэриин хэгдэhэн, саашадаа ямар юумэнэй хэгдэхэ байhан тухай эндэхи РАПО-гой ахамад агроном **Б. Т. Иванов** тогтоо.

Районой ажахынууд 1978 онhоо хойшо газарай хүрьhэ урбуулангүй элдүүрилдэг, ургамалнуудые зурууд зуруудаар таридаг болоо hэн. Тарилгын газарай хубаарилгые зарим тэды хубилгаа. Тиигэжэ 1969—1970 онуудта гектар бүриhөө миил 3—4 центнер урагса абадаг hаа, нёдондо гектар бүриhөө 10 үлүүтэй центнер таряа хуряагаа. Ивангаа шэнэ Бурятская-34, Бурятская-79 сортын үрэhөөр бүхы шэниисын 72 процентынь таригдажа, урагсань эрид дээшэлүүлэгдээ. Жэшээнь, зарим газарhаа гектарай 22—27 центнер ороhон абтаhан байна. Энээнэй ашаар район түрүүшынхээ хүсэд хүрэхэ өөhэдын тараанай үрэhэ бэлдэхэ аргатай болоо.

— Сэбэр паарые агротехникын бүхы эрилгын ёhоор элдүүрилхэ, органическа үтэгжүүлгэ дүүрэн нормоор оруулха гэжэ оролдонобди. Тэзд паар шэбхэ үшөөл багадана. Ажахынуудай адуунай малнаа жэлдээ 160 мянган тонно шэбхэ гарана. Тэрэнэй ниилээ ехэ хубинь сабшалан болон сэгэ ургамалнуудые тарихэ газарта оруулагдана. Саада тээнь паар дээрэ гаргагдаха шэбхэ тон багаар үлэнэ. Тиимэhээ манай энэ намаг газарнай торф малтажа абадаг, үтэгжүүлгэдэ хэрэглэдэг болохо асуудалые шиидхэхэ сэг ерээ. Гадна тараанай газарые жэлэй ехэнхи сагта олон хонид, адуу морид бэлшэжэ, хүрьhыень муудхаана гэхээр. Энэ асуудалые байгал зүбөөр шиидхэхэ хэрэгтэй,— гэжэ нүхэр Иванов тэмдэглэнэ.

— Огородой эдеэнэй үндэр баян ургаса абахын тула түбхын түрүүн овощой ургамалнуудай өөпэдын үрэhэ ургуулха, тэрэнээ hайнаар хадагалха хэрэгтэй. Хэды болотор ондоо тээгүүр үрэhэ бэдэрхэ зонбибди. Дайралдаhан лэ үрэhэ тариhанhаамнай боложо, ахир бага ургаса абтана бшуу, — гэжэ Мухар-Шэбэрэй районой «Заганский» колхозой үнинэй агроном **Ю. И. Лютаева** хэлээ.—Даб дээрэ 0,5 гектар газарташье овощой үрэhэ ургуулжа, зүбөөр хадагалаад тарибал, гектар бүриhөө 500—600 центнер капуста, 300—400 центнер морковь абаха арга боломжо манай эндэ гүйсэд бии. Эндэ агрономууд лэ туршалга, шэнжэлгэ хэхэ, үйлэдбэриин ёhотойл технологууд байха ёhотой. Колхоз, совхоз бүхэндэ эрдэм мэргэжэл ехэтэй залуу агрономууд жэл бүри олон боложо байна ха юм,— гэжэ тэрэ хэлэбэ.

* * *

Ажахынуудай агрономуудай болон тракторна бригадануудай бригадирнарай, звенонуудые даагшадай зүблөөндэ хабаадагшад республикынгаа тараан ажалай бүхы хүдэлмэрилэгшэдтэ хандаhан Хандалга нэгэн дуугаар баталан абаа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: республикын зүблөөндэ хабаадагшад (зүүн гарhаа) Зэдын районой «Октябрьский» совхозой ахамад агроном Ц. Г. Бадмаев, энэ районой Бооцын ахамад агроном В. Л. Дондоков, «Востсибгипрозем» Буряадай филиалай ахалагша агроном Б. Н. Степанов, туршалгын-мелиоративна станциин Хүрбын ОПХ-гай ахамад агроном С. Ж. Самбуев, Хурамхаанай РАПО-гой ахамад агроном Б. Т. Иванов, Буряадай туршалгын-мелиоративна станциин ахамад инженер С. Д Үрбаев гэгшэд забhаралгын үедэ.

А. ШОЙЖОЛОВОЙ фото.

КПСС-эй ЦК-гай ПРОЕКТЫЕ зүбшэн хэлсэнэбди

ОЛОНДО ТУhАТАЙ

Юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй hургуулиие хубилган шэнэлгын гол шэглэлнүүд тухай КПСС-эй ЦК-гай проект соохи олон газарта буряад хэлэн болон литература хүгжөөхэ хэрэгтэшье хабаатай шухала бодолнууд дурдагданхай.

Тусхайлбал, проектын 11-дэхи бүлэгтэ «СССР-эй арадуудай хэлэн дээрэ, учебнигүүдые хэблэхэ полиграфическа предприятинуудые үргэдхэхэ, эрхим шанартай материал ехээр бүтээдэг болохо» гэhэн hайн hанамжанууд хэлэгдэнэ.

Мүн проектын 32-дохи бүлэгтэ «Эрдэм мэдэсээ саг үргэлжэ бэеэ даагаад дээшэлүүлхын ба мэргэжэлээ нарижуулхын тула хэрэгтэй бүхы эрхэ байдал багшада байгуулагдаха, тэрэниие политическэ, научна ба уран hайханай зохёолнуудаар хангалга hайжаруулагдаха ёhотой» гэжэ тон зүбөөр бэшээтэй. Юуб гэхэдэ, манай буряад hургуулинуудай түрэлхи хэлэнэй багшанар болон hурагшад зарим hуралсалай болон уран hайханай литературaap муусa хангагдана. Илангаяа буряад hургуулинууд үнинэй хэблэгдээгүй гү, али үсөөн хэhэгээр үни хэзээ гараhан Х. Намсараевай, Ж. Тумуновай, Ц. Доной, Д. Батожабайн, Ч. Цыдендамбаевай, Д. Улзытуевай болон бусадай зохёолнуудаар дуталдана.

Мүн буряад hургуулинуудта классhаа гадуур үзэгдэдэг хүмүүжүүлхы удха шанартай аман зохёолнуудай номууд хомор хэблэгдэнэ.

Уран зохёол гээшэ үхибүүдэй зүб мүрөөр хүмүүжэхэ, түрүү үзэл бодолтой, эрэлхэг зоригтой, hайн hайхан хүсэл эрмэлзэлтэй, үнэн сэхэ зан абаритай болохо, Эхэ орондоо, ажал хүдэлмэридэ, эрдэм номдо, түрэл байгаалидаа дурлаха, ухаан бодолоо хүгжөөхэ, соёл болбосоролоо нэмээхэ, түрэл арадайнгаа ажабайдалые hайнаар мэдэхэ, түрэлхи хэлэнэйнгээ баялигтай гүнзэгыгөөр танилсаха хэрэгтэ тон ехээр нүлөөлдэгыень арсашагүй.

Түрэлхи хэлэ ба литература заалгын асуудалнуудаар hуралсалай методическа пособинууд түрүүн үсөөнөөр зохёогдодог, хэблэгдэдэг бэлэй. Гэбэшье hүүлэй үедэ республикымнай хүтэлбэрилхы эмхи зургаануудай зүгhөө энэ хэрэг hайжаруулха хэмжээнүүд абтажа, үнгэрhэн хоёр жэлэй туршада буряад хэлэ ба литература hургуулида заалгын асуудалнуудаар Б. Б. Батоевой «Буряад hургуулинуудта пунктуаци заалгын методико», Д. Д. Ошоровай «Буряад хэлэндэ hургаха арганууд», «Хэлэлгэ хүгжөөлгын хэшээлнүүд», В. Ж. Хамагановай «Аман зохёол 4—8 классуудта үзэлгэ», Д-Ц. Шойдоковой «6-дахи класcай методическа хүтэлбэри», Э. Ц. Бальжинимаевай «Сагаймнай хуудаhан», мүн В. Ш. Гунгаровай, С. С. Бардахановагай, Д. Ц. Бальжинимаевай «Буряад үльгэрнүүд» (Дунда hургуулиин эхин классуудай hурагшадай классhаа гадуур уншаха ном) гэhэн согсолборинуудай удаа дараагаар хэблэгдэhэниинь hайшаалтай.

Тиихэдэ проектын 15-дахи бүлэгтэ «hуралсалай зургаануудта, пионерэй байшангуудта, клубуудта болон Соёлой ордонгуудта уран hайханай бүлгэмэй кружогуудай хүдэлмэриие хаа хаанагүй эмхидхэн hайжаруулха, тэдэнэй репертуарта саг үргэлжэ анхарал хандуулха» гэhэн шухала дурадхал оруулагданхай. Гэхэтэй хамта буряад hургуулинуудтахи драмкружогуудта ба уран hайханай бүлгэмүүдтэ табигдамаар таарамжатай аад, зорюута нэгэ согсолборин соо суглуулагданхай, үндэhэн хэлэн дээрэмнай бэшэгдэнхэй зүжэгүүдэй ном үшөө толилогдоогүй гээшэ.

Энээниие хараада абажа, буряад hургуулинуудта классhаа гадуур хэрэглэгдэхэ зүжэгүүдэй хрестоматиин согсолбори hая суглуулжа дүүргэгдэбэ. Энэ номдо буряад драматургнуудай арба гаран зүжэгүүд оруулагданхай.

Тэдэнэй дунда Агууехэ Илалтын 40 жэлэй ойе угтуулжа, сэрэгэй-патриотическа темэдэ зорюулагдажа зохёогдоhон нэгэшье пьесын үгы байhаниинь шаналмаар.

Гэхэ зуура hурагшад зүжэгүүдые hонирхон шудалха, ролёор уншаха, диалог болон монологуудыень сээжэлдэхэ, ендэр дээрэ өөhэдөө табижа наадаха дуратай юм.

Юрэнхыдөө бусад жанрай зохёолнуудта орходоо зүжэгүүдэй гансашье уншагдадаг бэшэ, харин харагдадаг онсо шэнжэ шанартай байhан дээрэhээ hурагшадта эмоциональна нүлөө үзүүлхэ талаараа хүсэтэй байдагые олон тоото жэшээ баримтанууд гэршэлдэг. Тиимэhээл драматическа зохёолнууд үхибүүдэй сэдьхэлые нилээн хүлгүүлдэг, ухаан бодолыень хурдаар гүйлгэдэг, уран hайханайнгаа талаар hурагшадта бэлээр ойлгогдодог, түрэлхи хэлэ ба литературaяа ойлгохо мэдэсыень шударгыгаар хүгжөөдэг, улам гүнзэгырүүлдэг. Энээндэ багшанар онсо анхаралаа хандуулжа, пьесэнүүдые hургуулинуудта зааха хэрэгые улам hайжаруулха ёhотой.

Мүнөө үеын hургуули бүхэндэ драмкружогууд ба уран hайханай бүлгэмүүд ажаллаха зэргэтэй.

Тиимэпээ республикымнай hургуулинуудай драмкружогуудай ба уран hайханай бүлгэмүүдэй дунда олимпиадын гү, али фестивалиин үнгэргэгдэдэг болоо hаань, иимэ хэрэг бүри абьяастайгаар бүрилдэхэ, хүгжэхэ hэн.

Гадна буряад hургуулинуудта мүнөө үе сагай эрилтэдэ таарадагтүй, үхибүүдэй сэдьхэл бодолой hонирхолые хангадаггүй зарим тэды зохёолнуудай түрэлхи литературын программада оруулагдажа үзэгдэдэгые огто буруу гэжэ тэмдэглэлтэй.

Тус реформын асуудалнуудай шиидхэгдэхэ үеэр тиимэ зохёолнуудые ондоо hайн зохёолнуудаар hэлгэбэл зохисотой.

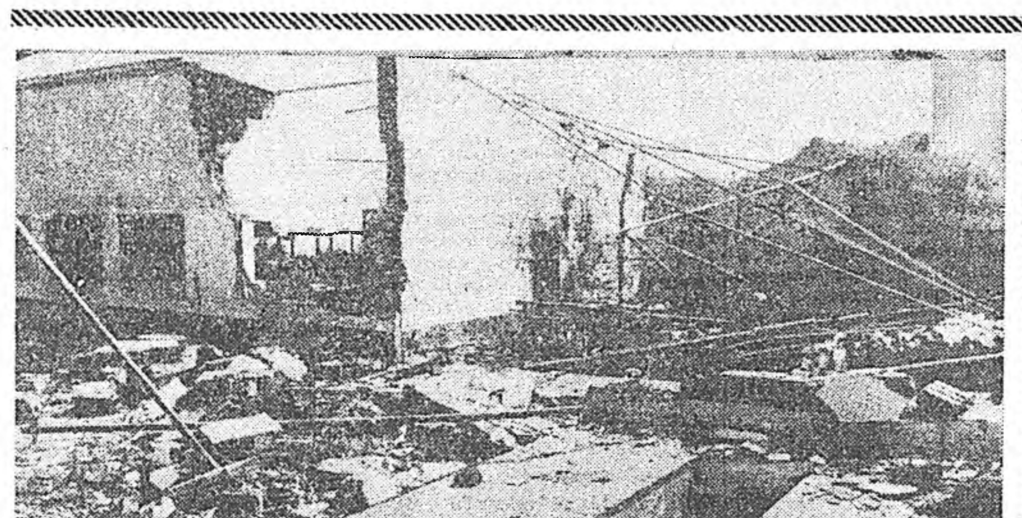
Мүн үхибүүдэй журналай буряад үндэhэн хэлэн дээрэмнай гаргагдадаг болоо hаань, hурагшадые хүмүүжүүлхэ, болбосоруулха хэрэгтэ ехэ үүргэ дүүргэхэнь дамжаггүй.

Гадна буряад hургуулинуудай үндэhэн хүгжэмэйнгөө, дуунуудайнгаа номуудаар, пластинкануудаар мүртэйгөөр хангагдадаггүйнь мэдээжэ. Гэхэтэй хамта хүгжэм, дуун гээшэ үхибүүдые эстетическэ талаhаань хүмүүжүүлхэ хэрэгэй шухала зүйл болодог. Тус асуудалые Буряадай композиторнууд зүбшэн хэлсэжэ, тааруу шиидхэбэри абаха ушартай.

Тобшолон хэлэхэдэ, манай парти, правительство залуу үетэниие коммунис ёhо гуримаар хүмүүжүүлгэдэ горитой hуури эзэлдэг үндэhэн искусствын, түрэлхи хэлэнэй ба литературын хүгжэлтые эдэбхитэйгээр дэмжэдэг. Тиимэhээ түрэлхи хэлэн тушаа КПСС-эй ЦК-гай Программа соо нигэжэ бэшэгдэнхэй: «СССР-эй эрхэтэн бүхэнэй ямаршье хэлэн дээрэ хөөрэлдэхэ, хүүгэдээ хүмүүжүүлхэ, hургаха сүлөө хангаха».

Эдэ бүгэдэhөө тобшолол хэхэдэ, түрэлхи хэлэ ба литературaяа hургуулида заалгые саашадань hайжаруулга — олониитын уялга гээшэ. Энэ гурбан түрымнай хараа шугамтай холбоотой шухала асуудал болоно.

Ш-Н. ЦЫДЕНЖАПОВ,
РСФСР-эй Гэгээрэлэй министерствын национальна hургуулинуудай научно-шэнжэлэлгын институдай Буряадай филиалай хүдэлмэрилэгшэ, хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй кандидат.

Вашингтоной захиргаанай туhаламжаар ЮАР-ай булимтарагшад Анголын Арадай Республикада добтолгоёо улам үргэдхэпэ. Урда Африкын самолёдууд НРА-гай городууд болоп тосхонуудые бомбодоно, ракетэнүүдаар буудана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: бомбодолгын хойшолон.

ЛЕ ЗУАНАЙ МЭДҮҮЛГЭ

ХАНОЙ. Вьетнамай Коммунис партиин хүтэлбэрилхы үүргэ, олониитэтэй тэрэнэй харилсаа холбоон бэеэ дааhан ба эрхэ сүлөөгэйнгөө түлөө тэмсэлдэ вьетнам арадай илалтын шиидхэхы нүхэсэл болоно гэжэ КПВ-гэй ЦК-гай Генеральна секретарь Ле Зуан мэдүүлбэ. Ламдонг провинциин Эсэгэ ороноо хамгаалгын фронтын эмхиин конференци дээрэ тэрэ үгэ хэлэhэн байгаа.

Американ эзэрхэг түримхэйшүүлые бута сохижо, илалта туйлаhанай, Эхэ ороноо ниилүүлэн нэгэдүүлhэнэй hүүлээр парти бүхы хүсэеэ социалис байгуулалтын зорилгонуудые амжалтатайгаар шиидхэлгэдэ, ороной элдэб районуудые адли тэгшээр хүгжөөлгэдэ, национальна политикын асуудалнуудые шиидхэлгэдэ, революционно туйлалтануудые хамгаалгада элсүүлэн хабаадуулhан байгаа гэжэ Ле Зуан хэлэбэ.

Социалис байгуулалтын мүнөөнэй шатада Вьетнамда индустрижүүлгые хурдадхаха, хүдөө болон ой модоной ажахынуудые хүгжөөхэ, хүн зоной эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые хангаха гээшэ шухала удха шанартай байна. Эдэ зорилгонуудые шиидхэхэдээ, гүрэнэй, хамтын ба хубиин секторнуудэй хүсэлэл оролдолгонуудые СРВ-гэй социальна-экономическа хүгжэлтын ниитэ нэгэн түсэбтэй тааралдуулан табиха шухала.

Республикын бүхы ажалшадта шэнэ, жаргалта байдал байгуулха гээшэ манай партиин гол зорилго болоно гэжэ Вьетнамай хүтэлбэрилэгшэ тэмдэглээ.

ТАСС — АПН ХИЛЫН СААНАhАА

КУБЫН БА АНГОЛЫН ПРАВИТЕЛЬСТВАНУУДАЙ ХАМТЫН ДЕКЛАРАЦИ

ГАВАНА. Кубын Республикын ба Анголын Арадай Республикын правительствануудай хамтын декларaци эндэ толилогдобо:

Хоёр жэлhээ үлүүтэй сагай урда тээ, 1982 оной февралиин 4-дэ, Анголын Арадай Республикын ба Кубын Республикын правительствануд хамтын мэдүүлгэ абахадаа, Африкын урда хубида тохёолдоhон түгшүүрилтэй байдал тушаа залан сэхэ хараа бодолоо тодо hонороор найруулаа hэн.

Тусхайлбал, тэрэ гэhэнhээ хойшо үнгэрhэн саг мэдүүлгын бүхы дүримүүдэй үнэн зүб байhые баталаа, уласхоорондын олониитэ тэрэниие дэмжээ, дэлхэйн бүхы шахуу оронууд нэгэн hаналтайгаар hайшаажа байhанаа мэдүүлээд гээд декларaци дотор хэлэгдэнэ. Имагтал США-гай ба ЮАР-ай правительствануд гутамшаг муухай хараа бодолтой байhанаа мэдүүлээ hэн. Тиихэдээ Кубын сэрэгүүдэй Анголоhоо гаргагдаад байгаа hаань, Намибида бэеэ дааhан байдал олгогдохо юм гэжэ мэдүүлбэ. Харин тэрэниие эзэмдэлгэ юридическэ ба моральна ямаршье үндэhэ баримтагүй юумэн гээшэ. Тэрэниие бүхы дэлхэй буруушаана:

Анголын Арадай Республикын тэмсэлые империалис эзэрхэг түримхэйшүүлэй диилэхэ аргагүй байhые Анголын арадай баатар габьяата тэмсэл элирхэйлэн харуулба. Тэдэнэй союзнигууд-интернационалистнууд эдэниие халуунаар дэмжэнэ. Революционно хүгжэлтыень усадхажа, шэнэ үндэhэ hуури дээрэ хөөрэлдөөнүүдые хэхэ зорилготойгоор хархис хүсэнүүд харата ябуулгануудаа үүдхэжэ байнхай.

Документ дотор саашадаа нигэжэ хэлэгдэнэ: Өөhэдынгөө шиидхэбэреэр ба бэеэ дааhан байдалай эрхэтэнүүдтэй зохилдуулан, иимэ юумэнэй бэелүүлэгдээд байгаа hаань, Кубын интернационалис сэрэгшэд шата шатаар гаргагдаха байна гэжэ Кубын ба Анголын правительствануд хамтынгаа мэдүүлгын дүримүүдые баримталан батална:

1. Нэгэ талаhаа ЮАР-ай расис сэрэгүүдые Анголын газар дээрэhээ гаргаха.

2. Намибида бэеэ дааhан байдал олгохо, энэ ороной газар дайдые хуули бусаар булимтаран эзэмдээд байhан Урда Африкын сэрэгүүдые бүрин хүсэдөөр гаргаха зорилготой 435-дахи тогтоолые гүйсэд бэелүүлхэ.

3. ЮАР-ай, Холбоото Штадуудай ба тэдэнэй союзнигуудай зүгhөө Анголодо эсэргүү эзэрхэг түримхэй ябуулгануудые гү, али тохёолдуулагдажа байhан аюулые зайсуулха.

Эдэ гурбан эрилтэтэй хамта УНИТА гэдэг контрреволюционно эмхиие, али бүхы дахуул бүлэглэлые ЮАР-ай, США-гай ба тэдэнэй союзнигуудай зүгhөө дэмжэлгые болюулха гээшэ президент Жозе Эдуарду душ Сантушай 1983 оной августын 26-да хэhэн мэдүүлгэ дотор Анголын правительствын хараа бодол найруулагдаа hэн.

Кубын Компартиин ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь, Кубын Республикын Гүрэнэй Соведэй ба Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Фидель Кастро, хани ёhоной албанай хэрэгээр эндэ ерээд байhан МПЛА — Ажалай партиин Түрүүлэгшэ, Анголын Арадай Республикын Президент Жозе Эдуарду душ Сантуш хамтын декларацида гараа табиhан байна.

НДПА-гай ЦК-гай ПОЛИТБЮРОГОЙ ЗАСЕДАНИ

КАБУЛ. НДПА-гай ЦК-гай Политбюрогой заседани эндэ боложо, нютагуудта гүрэнэй засагые бэхижүүлгын комплексно түсэб зүбшэн хэлсэгдэhэн байгаа. Ороной бүхы районуудай политическэ, социальна, экономическа ба соёлой хүгжэлтын проектнүүдые бэелүүлгэ энэ түсэбтэ оруулагданхай.

Аюулгүй байдалые хангаха, hандаргагдаhан ниитын эмхи зургаануудые hэргээхэ, шэнэ эмхи зургаануудые, hургуулинуудые, коммуникацинуудые, уhалууриин түхеэрэлгэнүүдые бариха хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлхын тула партийно-гүрэнэй тусхай органуудые байгуулха гээд түсэбөөр хараалагдана.

НДПА-гай ЦК-гай Политбюро үнгэрhэн жэлдэ социально-экономическа хүгжэлтын ба гүрэнэй бюджедэй, түсэбэй дүүргэлтын дүнгүүдые зүбшэн хэлсэhэн, шэнэ жэлэй түсэб болон бюджедые хаража үзөөд, hайшаан абаhан байна.

НДПА-гай ЦК-гай Генеральна секретарь, НДРА-гай Революционно Соведэй Түрүүлагшэ Б. Кармаль заседани дээрэ үгэ хэлэхэдээ, контрреволюциин hүйдхэлтэ ябуулгануудай хэгдэжэ байгаашье hаань, национальна экономико тогтууритай hайнаар хүгжэжэ байна гэжэ мэдүүлбэ. Ерэхэ жэлэй гүрэнэй түсэб болон бюджет бэелүүлэгдэмээр байна. Үйлэдбэриин хүсэнүүдые гүйсэд хэрэглэхэ, алмалта арьбалалта хэхэ, түсэблэлгын ба гүйсэдхэлгын журамые бэхижүүлхэ шухала.

ТҮРЭЛ НЮТАГАЙМНАЙ ТҮҮХЭҺЭЭ

БУРЯАДАЙ КОММУНИСТНУУДАЙ ТҮРҮҮШЫН БҮЛЭГ

Совет засагай тогтон мандаһанай удаа 1918 ондо РКП(б)-гэй Эрхүүгэй комитедэй дэргэдэ буряад коммунистнуудай бүлэг байгуулагдаа һэн.

Тэрэнэй бүридэлдэ түрүүшын буряад большевигүүд М. М. Сахьянова (эмхидхэлшэ), Г. Г. Данчинов, С. Х. Николаев, И. В. Ченкиров, М. И. Амагаев, В. И. Трубачеев, Ф. М. Осодоева, Ф. И. Павлов, В. Е. Ильин, И. А. Ильин болон бусад ороо бэлэй. Эрхүүгэй губерниин буряад хүн зонтой районуудта Совет-дүүдые байгуулга буряад коммунистнуудай бүлэгэй гол зорилгонь байгаа. Бүхы губерни дотор Совет засагай тогтоод байбашье, буряад районуудта Соведүүд байгуулагдаадүй һэн. Юундэб гэхэдэ, Совет засагай органуудые эмхидхэн байгуулгада аһан шадалаараа эсэргүүсэдэг нюдарган баяшуулай, ноёдой, буржуазна националистнуудай нүлөөнь эндэ үшөөл горитой байһан юм.

Дүй дүршэлөөр, эрдэмээр дутамаг, наһаараа залуушье һаа, буряад большевигүүдэй түрүүшын бүлэг гээгдэнги буряад зоной дунда Совет засагай үзэл бодолнуудые үргэнөөр идхан нэбтэрүүлдэг һэн. Дурсалганууд соогоо М. М. Сахьянова иигэжэ бэшэнэ: «РКП(б)-гэй Эрхүүгэй комитедэй дэргэдэхи буряад большевигүүдэй бүлэг бүхыдөө 20—23 наһанай һурагша залуушуулһаа бүридэдэг һэн, марксис эрдэмшье, политическэ ба партийна дүй дүршэлшье бултандамнай багададаг һааб даа. Харин урдамнай ехэ зорилгонууд табяатай һэн. Наһа үеэрээ дарлагдажа байһан буряад арадые Совет засагай түлөө тэмсэлдэ хабаадуулха уялгатай байгаабди. Дүршэлтэй, арга башатай этэгээдүүд — буржуазна националистнууд манай большевис организацида эсэргүүсэдэг байгаа ха юм».

Буряад большевигүүдэй бүлэг тэдэнэй ажаһуудаг районуудта Соведүүдые байгуулхын түлөө тэмсэлдэ ажалша, малша буряад зоной хубисхалта хүсэнүүдые элсүүлэн, революцида харша арадай дайсадай ажал ябуулгые элишэлэн харуулдаг һэн. РКП(б)-гэй Эрхүүгэй комитедэй хүтэлбэри доро бүлэгэй гэшүүд буряад һуурин тосхонуудта ажал ябуулгаяа бэелүүлжэ эхилбэ. Жэшээнь, Балаганска райондо нюдарган баяшуулда эсэргүү тэмсэл, ажалша буряад зоной дунда ойлгуулам-жын хүдэлмэри М. М. Сахьянова, Эхирэд-Булгадай аймагта — М. И. Амагаев, Боохондо — П. Н. Павлов, Т. В. Баханов, Алайрта — А. О. Назаров, Е. Н. Абашеев, Ф. И. Павлов бусад ябуулдаг бэлэй. Буряад нютагуудта революционно-политическэ хүдэлмэриие имагтал буряад коммунистнуудай бүлэг бэшэ, харин эндэ ажаллагша партиин гэшүүд — ород, буряадууд сугтаа хабаададаг байгаа. Нэрлэбэл, Эхирэд-Булгадай аймагта — Аргучинцев, Балагадай райондо — В. П. Распопин, И. Н. Новокшонов, Е. Б. Гергесов гэгшэд болоно.

Буряад районуудта Соведүүдыэ тогтоохын түлөө тэмсэхын хажуугаар буряад бүлэгэй коммунистнууд Совет засагай, буряадуудай автономи тухай ойлгуулламжын хүдэлмэри хэблэлээр дамжуулан ябуулдаг һэн. Буряад бүлэгые эмхидхэгшэ М. М. Сахьянова ажалшадай депутадуудай Эрхүүгэй Соведэй орган «Власть труда» газетын хуудаһануудта оло дахин материалнуудые толилһон байха юм. Нэгэтэ тэрэ иигэжэ бэшэһэн байна: «Үгытэй ядуу буряадууд, ород хүдэлмэришэд, таряашадтал адляар, өөһэдынгөө мүлжэгшэдые усадхан үгы хэхэ ёһотой. Нюдарган баяшуул, купецүүдэй земствэнүүдые намнан тараагаад, автономито Буряад орондо бүхы засагые элсүүлһэн буряад таряашад, барлагууд, малшадай депутадуудай Соведүүдые байгуулха хэрэгтэй».

1918 оной апрель соо тэрэл «Власть труда» газетэдэ буряад бүлэгэй хүтэлбэрилэгшэ иигэжэ бэшэбэ: «Хүдэлмэришэд болон үгытэй таряашадые тонуулшадһаа сүлөөлжэ, Агууехэ Октябриин революци бэеэ даанхай республика байгуулха хүрэтэр арад бүхэндэ өөрыгөө тодорхойлхо эрхэ үгэбэ».

Тус бүлэгэй ябуулһан хүдэлмэриин ашаар Эрхүүгэй губерниин буряад районуудта түрүүшын Соведүүд бии боложо эхилээ һэн. Жэшээнь, 1918 оной мартда таряашадай болон буряад депутадуудай Хогоодой Совет байгуулагдаба. Шудхаланта һууринда өөрыгөө большевигүүд гэжэ нэрлэдэг буряад үгытэйшүүлэй бүлэг бии болобо. Верхоленскэ волостьдо Шарахерска болон Новониколаевска Соведүүд эмхидхэгдэбэ.

Граждан дайн эхилжэ, буряад коммунистнуудай бүлэгэй ажал ябуулгые таһалдуулба. 1918 оной июль соо чехословак корпусой частьнууд сагаантантай нэгэдээд, Зүүн-Сибириин хотонуудые, тэрэ тоодо Эрхүүе эзэлбэ. Сибирь худар хариин сэрэгэй интервентнүүдэй нэгэдэмэл хүсэнүүд нэбтэрэн оробо. Революцида эсэргүү Колчак, Семеновой сэрэгүүдые империалис буржуази буу зэбсэгээр, хубсаһа, тоногоор хангаһан байгаа ха юм. Харата дайсадай мүрдэлгэ гүрдэлгын, хариин интервентнүүд болон революцида эсэргүү дотоодын хүсэнүүдтэй ажалшадай тэмсэлэй үе эхилээ һэн.

Граждан дайнай эхилэмсээр, РКП(б)-гэй Эрхүүгэй комитедэй хүтэлбэрилгэ доро буряад большевигүүдэй бүлэг бүхы ажал ябуулгаяа интервентнүүд болон сагаантантай болоһон тэмсэлдэ шэглүүлбэ. Жэшээнь, М. И. Амагаев, С. Х. Николаев, М. М. Сахьянова Нижнеудинскын фронт шадарай хүн зоной дунда, удаань Байгал шадар ниитэ-политическэ хүдэлмэри ябуулһан байна. М. Н. Ербанов Эрхүүгэй хүдэлмэришэдтэй хөөрэлдэдэг, Ф. И. Павлов Черемховодо хүдэлдэг байгаа.

Сибирьтэ Совет засагай унаһанай удаа буряад бүлэгэй гэшүүд нюуса байдалда ороход баатай болобо. М. М. Сахьянова Центросибириин хүтэлбэрилэгшэдтэй хамта Алас-Дурна гаралсаа һэн. Тээ байтараа М. И. Амагаев тиишэ ошолсожо, Владивостогой партийна организациин нюуса хүдэлмэридэ хоюулаа хабаадалсаба. И. В. Ченкиров Забайкали руу мордожо, Байгал-Худариин райондо залуушуулай нюуса холбоониие эмхидхэбэ.

Эрхүүдэ үлэһэн буряад коммунистнуудай бүлэгэй гэшүүд М. Н. Ербанов, Г. Г. Данчинов, М. Е. Атанов болон бусад партиин нюуса комитедэй даабаряар партийна хүдэлмэри нюусаар ябуулһан байна. Буряадай коммунистнуудай бүлэгэй гэшүүд В. И. Трубачеев, С. Х. Николаев, Е. Т. Шулунов — Алайрай аймагта, Ф. Р. Коняев, Ф. М. Осодоева Боохоной аймагта нюусаар хүдэлөө һэн. Тэдэнэр партиин Эрхүүгэй нюуса комитедэй хүтэлбэрилгэ доро буряад һууринай тосхонуудай ажалшадые колчагайхид, интервентнүүдтэ эсэргүү, Совет засагые тогтоохын, мүн Соведүүдэй байһан газарта тэдэниие һэргээхын түлөө тэмсэлдэ хабаадуулха зорилгоор идхалгын политическэ хүдэлмэри ябуулһан юм.

Нюдарган баяшуулда, ноёдто, буржуазна националистнуудта эсэргүү тэмсэлдэ шэглүүлэгдэһэн, Совет засагай илан мандахын түлөө РКП(б)-гэй Эрхүүгэй комитедэй дэргэдэхи буряад большевигүүдэй бүлэгэй революционно, политическэ ажал ябуулгань богони хугасаада үргэлжэлбэшье (хахад жэлһээ доошо), аша үрэ ехэтэй байба.

Арадай дайсадта эсэргүү тэмсэлые эрид шууд ябуулжа, хуушанай буржуазна өөрыгөө хүтэлбэрилдэг захирганай зургаануудые революционно аргаар усадхалгада, ажалша таряашадай депутадуудай Соведүүдэй илан мандалгада хүн зониие элсүүлэн, Эрхүүгэй комитедэй хүтэлбэрилгэ доро хүдэлһэн буряад большевигүүдэй бүлэг арадай политическэ, экономическа, мүн национальна сүлөөрэлгэ түйлаха гэжэ оролдобо. Большевигүүдэй ударидалга доро ажалша таряашад Буряад орондо Совет засагые тогтоон мандуулхын түлөө тэмсэлдэ оролсоо һэн.

Залуу нүхэдһөө бүридэһэн буряад большевигүүдэй бүлэг Соведүүдэй засагай түлөө революционно ажал ябуулга эрхилхэ зуураа граждан дайнай үедэ РКП(б)-гэй Эрхүүгэй комитедэй хүтэлбэрилгэ доро баруун буряадай ажалшадай тэмсэлые толгойлон, социалис революциин түйлалтануудые сахин хамгаалжа, хизаар нютагтаа Соведүүдэй засагые эсэслэн тогтоожо шадаһан үнэншэ революционернүүдые өөһэд соохооонь бэлдэжэ дэбжүүлээ.

Граждан дайнай үедэ РКП(б)-гэй Эрхүүгэй комитедэй дэргэдэхи буряад большевигүүдэй бүлэгэй гэшүүдэй революционно ажал ябуулгань саашадаа Сибириин болон Алас-Дурнын республикын Буряадай автономито областьнуудые, удаань Буряадай Автономито Совет Социалис Республикые байгуулһан эмхидхэлшэд, ударидагшадай ёһотойл һургуули боложо үгөө һэн.

А. БАРТАНОВА,
партиин ветеран,
юридическэ эрдэмэй кандидат.

МАНАЙ АЖАБАЙДАЛАЙ

БАГА ЯҺАТАНАЙ ҮХИБҮҮД САГ БА МҮНӨӨНЭЙ

Хабаровска хизаарай хойто хубидахи бишыхан Владимировка тосхоной һургуулида үхибүүд гурбан наһатайһаа һуралсажа эхилнэ. Тиихэдээ өөһэдынгөө сасуутанһаа аяар дүрбэн жэл урид һургуулида ябана гээшэ. Багашуул хэшээлээ эхилхэдээ, түрүүшээр спортивна зал соо гимнастикада һуралсана. Хоёрдохи хэшээл дээрээ ородой, совет болон хариин композиторнуудай хүгжэм шагнана. Тэрэнэй һүүлээр тоо тоолоно, нэмэлгэ, хороолгоор хүнгэхэн бодолгонуудые бодоно, үзэгүүдые сээжэлдэнэ. Расписанидань арадай уран бүтээлэй хэшээлнүүд бии. Тэдэ хэшээлнүүд дээрээ үхибүүд арһан дээгүүр угалза шэрэдэг, арһан бээлэйнүүдые, шаахайнуудые оёдог юм. СССР-эй Уран зураашадай холбооной гэшүүн Александра Казарова хэшээлнүүдые хүтэлбэрилнэ. Тэрэнэй уран бүтээлнүүд Москвада, Германиин Демократическа Республикада, Японид нэгэнтэ бэшэ харуулагдаһан байха.

— СССР-эй бага үндэһэ яһатанай түлөөлэгшэд — эвенкнүүд, негидалецууд Владимировкада ажаһуудаг юм. Тэдэнэр оро үсхэбэрилдэг, агнуури хэдэг, загаһа губшадаг. Тиимэһээ үхибүүдэй гэртэхин удаан саг соо гэртээ байдаггүй, — гэжэ Хабаровска хизаарай арадай депутадуудай Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй арадай гэгээрэлэй таһагые даагша Павел Акимов хэлэнэ.

— Тэдэнэй үхибүүдээ хүмүүжүүлхэдэнь туһалхын тула энэ һургуули эмхидхэһэн байнабди. Һонин гэхэдэ, нэгэ гэр соо хүүгэдэй саад эхин һургуули хоёр байрладаг. Эндэ багшанарай, хүмүүжүүлэгшэдэй хамтын коллектив хоорондоо нягта барисаатайгаар хүдэлдэг юм.

Хүүгэдэй саадай «Һурагшадай» программа дотор тон түрүүндэ эстетическэ хүмүүжүүлгын зорилго табигдана гээшэ. Тусхайлбал, хүгжэм шагнажа, ойлгожо һургадаг, үндэһэ яһатанайнгаа арадай аман зохёолнуудые: үльгэр онтохо, домог, дуунуудтайнь, тэрэшэлэн ородой совет болон хариин оронуудай хүүгэдэй уран зохёолшодой зохёолнуудтайнь үхибүүдые танилсуулна. Махабадай хүгжэлтэдэ ехэ анхарал хандуулагдана. Расписани соонь үдэр бүхэндэ гимнастикын хэшээлнүүд, спортивна нааданууд, санаар ябалга хараалагданхай.

Архитекторнууд баһал энэ түхэлэй «хүүгэдэй саад-һургуулида» һуралсалай классуудһаа гадна, наадаха, унталгын таһалганууд, столово, багахан кинозал, библиотекэ мэтэнүүдые түсэблэлсэһэн байха юм. Тиимэһээ зургаа һара үлүүтэй саг соо үргэлжэлдэг хойто зүгэй хүйтэн убэлэй ...

... АПН-эй ...

ХИЛЭЭМЭ ХАЙШАН ГЭЭД ХАДАГАЛАЛТАЙБ?

Хэмнайшье хадаа муудаагүй, хоншуухан амтатай, зөөлэхэн хилээмэ эдижэ байха дуратай гээшэбди. Хилээмэн болон булочна элдэб зүйлнүүдэй һайн зангаараа байхань элдэб сагтай юм. Жэшээлхэдэ, 50—70 грамм шэгнүүртэй зүйлнүүд баригдаһан сагһаа хойшо 16 часһаа, хара болон шэниисын гурилаар баригдаашань 48 часһаа дээшэ байбал, муудадаг гээшэ.

Магазинһаа хилээмэ худалдажа абахадаа, лаб хоёр-гурбан үдэр эдихээр хараалдаг байнабди. Теэд хэдэн үдэр соо тэрэмнай шэнэхэн зандаа байнагүй. Яахаб? Кастрюли соо хэхэдэмнай, түргэн үнэртэй болошоно. Полиэтилен мэшээг соо буритадаг.

Тиимэһээнь хилээмэ хадагалдаг түмэр болон пластмассова тусгаар амһарта соо хэхэдэ дээрэ байдаг. Тэрээн соо хэһэн хилээмые полиэтиленээр дам оройһоной хэрэггүй. Энэ тусхай амһартаяа эдеэнэй содотой гү, али уксустай уһаар неделидээ нэгэ дахин аршажа сэбэрлээд, һайса хатааха юм. Хилээмэн болон хилээмэнэй зүйлнүүдые ами аминдань хадагалхада дээрэ. Энэнэй тула зарим хлебницэнүүд хоёр таһалгатай байдаг. Хэрбээ амяарайнь байлгаха аргагүй һаа, хара хилээмэеэ полиэтилен мэшээг соо хэгты. Зүгөөр түргэн муудахагүйнь тула хажуудань яблока гү, али саахарай түгдэрхэй хэлсэхэдэ болохо.

Хэрбээ полиэтилен мэшээг хэрэглэдэг зандаа һаа, 2—3 хоноод лэ тэрэнээ һэлгэхэ, хэрэглэһэнээ мылотэй уһаар угаажа хатааха хэрэгтэй.

* * *

Овощ шанахадаа, бусалжа байһан уһа руу хэһэн дээрэ. Тиихэдэ витаминуудынь гол түлэб зандаа шахуу байдаг юм.

* * *

Стул, диван, креслэ, шкаф гэхэ мэтынгээ хүлэй оёорто фетр гү, али һэеы няабалтнай, иишэ тиишэнь хүдэлгэхэдэ хүнгэн байхаһаа гадна, шалынтнай шэрые холторгохо, шудархагүй байха.

* * *

Шарагдажа байһан мяха хадхуураар хадхажа эрьюулһэнэй хэрэггүй. Юундэб гэхэдэ, хадхуулһан нүхөөрнь бүхы шэмэ шүүһэниинь гаража, мяхан амта шэмээ бага болгодог.

* * *

Барайгар хододоо халуун уһанда угааха юм. Хүйтэн уһанда шэмэтэ бодосуудынь алдагдадаг. Шанагдаһан барайгарые мүн лэ халуун уһаар зайлаһан дээрэ.

Хэрбээ бутарма һайхан каша шанаха гэбэл, барайгараа дабһатай бусалма халуун уһанда хахад час соо бусалгаад, һүүлдэнь дуршлаг соо хэжэ, халуун уһаар зайлаха хэрэгтэй.

* * *

Халуун сковородадаа уридшалан ургамалай тоһо түрхибэлтнай, шарахадаа хэрэглэһэн тоһон харлахагүй байха.

* * *

Хилээмэн дабһан хоёр яахадаа айлшаниие хүндэлэн ёһолһоной һүлдэ тэмдэг болоо юм? Энэ асуудал өөрын түүхэтэй байха. Россида хилээмэн гээшэ хододоо үндэрөөр сэгнэгдэдэг байһан. Харин дабһан хэзээ нэгэтэ айхабтар ехэ үнэ сэнтэй байгаа. Тэрэнэй аргагүй холоһоо асарагдадаг байһан тула үшөө налог ашагдадаг һэн. «Дабһатайгаар эдихэ» гэһэн үгэ урдань баян, шадалтай байһанай тэмдэг байха зуураа «амтатайгаар эдеэлхэ» гэһэнтэй адлирхуу удхатай байһан юм.

XV—XVII зууч жэлнүүдтэ тайжанууд хэн нэгые хүндэлэн ёһолхоёо һанабал, тэрээндээ өөрынгөө столһоо хилээмэ дабһан хоёрые абажа зорюута эльгээдэг байһан гэхэ. Тэрэ гэһэн сагһаа хойшо хүндэтэ айлшандаа хилээмэ дабһан хоёрые баридаг ёһо заншал мүндэлһэн байна бшуу.

СПОРТ

ЗАЛУУШУУЛАЙ ЗАЛИ ЕХЭ

КЛАССИЧЕСКА БАРИЛДААН

«Буряадай залуушуул» газетын шанда хүртэхын түлөө залуушуулай дунда классическа барилдаагаар Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй хото городуудай суглуулагдамал командануудай мүрысөөн «Труд» бүлгэмэй Спортын байшан соо болобо. Арбаад командын 90 гаран барилдаашад мүрысөөндэ хабаадаһан байгаа.

Энэ заншалта мүрысөөн һүүлэй үедэ һониёо бууража байна гү гэжэ һанахаар. Ушарынь юуб гэхэдэ, урдандаа Алас-Дурна зүгэй олон хото городуудай, тусхайлбал, Хабаровскын, Приморьин хизаарнуудай, Амарай, Шэтын областьнуудай суглуулагдамал командануд хабаадажа, мүрысөөе улам һонирхолтой болгодог һэн. Байгша ондо гансал Эрхүүгэй областиин хэдэн хотонуудай командунууд хабаадаһан байна. Саашадаа мүрысөөе эмхидхэгшэд тэрэниие улам олоной хабаадалгатай болгохын тула анхаралаа хандуулха бэзэ гэжэ һанагдана.

Хүнгэн шэгнүүрнүүдтэ манай республикын барилдаашад һайн һорилго бэлэдхэлтэй байгаа гээд тэмдэглэлтэй.

42 килограмм. Эндэ «Труд» бүлгэмэй түлөөлэгшэ Алеша Роюс бэеэр багашагшье һаа, гартаа шүрбэһэтэй байһанаа харуулаа. Тиигэжэ тэрэ бүхы уулзалгануудтаа илажа, сугларагшадай зүгһөө альга ташалгаар угтагдаһан байна. Хүүгэдэй спортын һургуулиһаа Ц. Жамбалов, «Спартак» бүлгэмһөө А. Усольцев гэгшэд шангай һууринуудые эзэлбэ.

Удаадахи хоёр шэгнүүртэ манай республикын «Спартак» бүлгэмэй барилдаашад В. Мазиков, Е. Боев гэгшэд түрүү һууринуудые эзэлжэ, «Буряадай залуушуул» газетын шангуудта хүртэбэ.

Багшанарай институт дүүргээд, хүүгэдэй спортын 7-дохи һургуулида тренерээр хүдэлжэ байһан спортын мастер Сергей Жанаевай һурган хүмүүжүүлдэг барилдаашад хэдэн шэгнүүртэ илажа гараһан байна. Тусхайлбал, 15-дахи ГПТУ-гай һурагша Сергей Фомкинов, хүдөө ажахын институдай студент Доржи Дылгыров гэгшэд өөһэдын онсо арга дүрэтэй байхаһаа гадна, бар хүсэтэй, һэримжэтэй, хёрхо байжа, нэгэдэхи һууринуудые эзэлбэ.

Зэдын районой физкультура болон спортын комитедэй түрүүлэгшэ Анатолий Цагановай һурган хүмүүжүүлдэг хэдэн хүбүүд энэ мүрысөөндэ хабаадахадаа, һайн талаа харуулба. Жэшээнь, Цырендаши Бадмаев 57 килограммай шэгнүүртэ барилдахадаа, Д. Дылгыров И. Катаев хоёрто шүүгдэжэ, бронзо медаляар шагнагдаһан байна.

Хүүгэдэй спортын 7-дохи һургуулиин түлөөлэгшэ Дмитрий Савельевэй шангай һуурида гаража шадаагүйшье һаань, тэрээн тухай онсолон тэмдэглэлтэй. Ушарынь юуб гэхэдэ, тэрэ багжагар хүдэр бэетэй, өөрын онсо арга дүрэтэй барилдаашан юм. Хибэс дээрэ гарахадаа, тэрэ минии лэ түлхисэлдөөд ябадаг бэшэ, харин илагдахаһаа айжа байнгүй, гоё һайханаар наадажа, сугларагшадые урмашуулан баясуулһан байна.

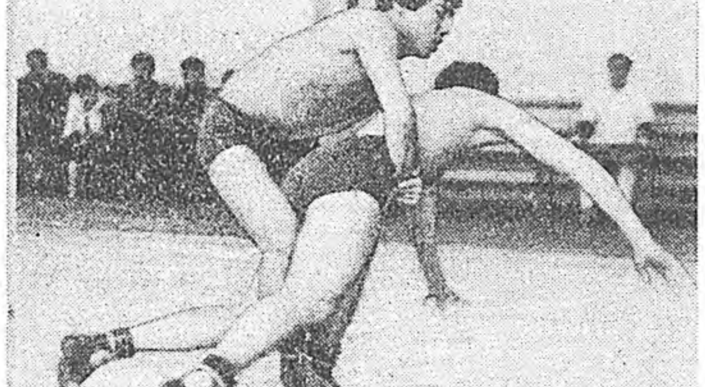
74 килограмм. Ангарск хотын «Сибиряк» гэжэ спортклубай түлөөлэгшэ, спортын мастерта кандидат Владимир Гончаров сэбэр бэетэй барилдаашан юм. Тэрэ гонгын ханхинамсаар эршэмтэйгээр доботолжо ороно. Бүхы уулзалгануудаа сагһаа урид дүүргэбэ. Гэхэ зуура тэрэ эгээл гоё һайхан арга дүрэтэй байһанаа харуулһанайнгаа түлөө тусхай шанда хүртэһэн байгаа.

Бусад шэгнүүрнүүдтэ С. Иванов (Ангарск), А. Грушко, А. Трескин, Ю. Лебедев, П. Рудых, С. Лобанов (бултадаа Эрхүүһээ) гэгшэд нэгэдэхи һууринуудые эзэлбэ. Илагшадта «Буряадай залуушуул» газетын Хүндэлэлэй грамотанууд, дурасхаалта медальнууд, үнэтэ бэлэгүүд барюулагдаһан байха юм. Братскын районой Покосный һууринһаа ерэһэн барилдаашан Павел Романов илалта туйлаха ехэ хүсэл эрмэлзэлтэй байһанайнгаа түлөө мүн лэ тусхай шанда хүртөө.

Мүрысөөнэй дүнгүүдээр манай «Спартак» бүлгэмэй суглуулагдамал команда түрүү һуури эзэлбэ. Эрхүүгэй хүдөө ажахын институдай барилдаашад — хоёрдохи, Улаан-Үдын хүүгэдэй спортын 7-дохи һургуулиин түлөөлэгшэд гурбадахи һууринуудта гараһан байна.

— Мүрысөөн һайнаар эмхидхэгдээ. Манай барилдаашад сооһоо хэдэн хүниие онсолон тэмдэглэлтэй. Тусхайлбал, А. Роюс, Д. Дылгыров, А. Децик, Д. Савельев болон бусад өөр өөрын арга дүрэтэй, бэлиг шадабаритай байһанаа харуулба. Саашадаа эршэмтэйгээр һорилго бэлэдхэл хэбэл, бэрхэ барилдаашад болохо аргатай байна, — гэжэ мүрысөөнэй ахамад судья — Эрхүүгэй хүдөө ажахын институдай физическэ хүмүүжүүлгын кафедрые даагша, бүхэсоюзна категориин судья А. И. Кешидло хөөрэнэ.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: барилдаанай үе.

В. ПЛУТТЫН фото.

ОЛОНОЙ ХАБААДАЛГАТАЙ УРИЛДААН

Буряадай комсомолой 60 жэлэй ойдо зорюулагдаһан агитационно-ниитын хүнгэн атлетикын урилдаан амаралтын үдэр Гусиноозерск хотодо үнгэргэгдэбэ. 2 мянга гаран хүн энээндэ хабаадаһан байгаа.

Гусиноозерск хотын дунда һургуулинуудай, 3-дахи ГПТУ-гай, Тохойн 1-дэхи СПТУ-гай һурагшад, Гусиноозерско ГРЭС-эй, электростанциин барилгын управлениин, Холбоолжоной нүүрһэнэй уурхайн, Галуута нуурай шахтын, Южнэ электрическэ сетьнүүдэй хүдэлмэришэд болон алба хаагшад, Сэлэнгын районой колхоз, совхозуудай физкультурын коллективүүд, мүн Хяагта, Улаан-Үдэ, Эрхүү хотонуудһаа ерэһэн айлшад мүрысөөндэ хабаадаа.

Урилдаан наһанай хэдэн бүлэгтэ үнгэргэгдэбэ. Эгээл һайн һорилго бэлэдхэлтэйшүүл 16 километртэ урилдаа. Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой правлениин дэргэһээ старт абабад.

Уданшьегүй «Трудовые резервы» бүлгэмэй Олимпиадада бэлдэлгын түбэй түлөөлэгшэд, СССР-эй ба РСФСР-эй суглуулагдамал командануудай гэшүүд — спортын мастернууд Геннадий Темников, Юрий Федоров, Владимир Ковалев, мастерта кандидат Виктор Коробейников, 3-дахи ГПТУ-гай физическэ хүмүүжүүлгын багша спортын мастерта кандидат Сергей Чаповской гэгшэд урагшаа таһаран гарабад. Г. Темников энэ зайе 49 минута 0,7 секунда соо гаталжа, түрүү һуури эзэлээ. Федоров — хоёрдохи, Ковалев гурбадахи һуурида гараба.

Бусадынь 6 километрэй зайда урилдаһан байна. Олимпиадада бэлдэлгын түбэй түлөөлэгшэ Сергей Журавлев, Ехэ Куналейн дунда һургуулиһаа Федор Иванов, хэлхеэ холбооной электротехникумэй һурагша Андрей Ларионов, Гусиноозерск хотын һурагшад Т. Фетисова, Е. Суранова, Ж. Ринчинов, Жаргалантын дунда һургуулиһаа А. Хамуев, Загустайн дунда һургуулиһаа А. Гончаров, Улаан-Үдын һурагшад Ю. Глотова, Н. Жидовецкая, И. Гайло, Н. Кочетова гэгшэд һурагшадай дундаһаа хэдэн бүлэгтэ илажа гараба.

Эхэнэрнүүд болон басагадай дундаһаа Олимпиадада бэлдэхэлэй түбэй гэшүүд спортын мастер Е. Ситникова, мастерта кандидат Т. Гуринова гэгшэд шалгарба.

Гусиноозерскын Пионернүүдэй байшангай хүдэлмэрилэгшэ З. В. Куликова, Гусиноозерско ГРЭС-эй капитальна барилгын таһагай начальник Б. С. Чаповской, Буряадай мэдээжэ урилдаашан, хүүгэдэй спортын һургуулиин тренер, спортын мастер В. Дарбаков гэгшэд ветерануудай дундаһаа илажа гараһан байна.

Мүрысөөндэ эгээл олон спортсменүүдые хабаадуулһанайнгаа түлөө Гусиноозерскын 2-дохи һургуулиин, 3-дахи ГПТУ-гай командануд, Южнэ электрическэ сетьнүүдэй Галуута нуурай шахтын, XX парт съездын нэрэмжэтэ колхозой физкультурын коллективүүд тусхай шангуудта хүртөө.

Гусиноозерскын соёлой байшан соо урилдаанай дүнгүүд согсологдобо. Сэлэнгын районой физкультуриингууд «Трудовые резервы» бүлгэмэй Буряадай областной советэй Олимпиадада бэлдэлгын түбэй тренернүүдтэй, элитэ мэдээжэ спортсменүүдтэй уулзалга болобо.

Олимпиадада бэлдэхэлэй түбэй ахалагша тренер РСФСР-эй габьяата тренер Виктор Дмитриевич Домнин, уласхоорондын классай спортын мастернууд Татьяна Позднякова, Надежда Виноградова, Павел Яковлев, Александр Костецкий гэгшэдэй XXIII Олимпиадын наадануудта бэлдэжэ байһан тухайнь хөөрэбэ.

Сэлэнгын райондо түрүүшынхеэ үнгэргэгдэһэн энэ урилдаан һайнаар эмхидхэгдээ. Энэнь «Олоной хабаадалгатай физическэ культура болон спортые саашадань хүгжөөхэ тухай» КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоолой бэелүүлэгдэжэ байһые элирхэйлэн гэршэлнэ.

Партиин Гусиноозерско горкомой секретарь М. Д. Ангархаев, ВЛКСМ-эй Гусиноозерско горкомой секретарь Сэсэг Балданова, райспорткомитедэй түрүүлэгшэ А. Д. Эрдынеев түрүүтэй эмхидхэлэй комисси энэ урилдаае эмхитэй һайнаар үнгэргэхэ хэрэгтэ хубитаяа ехээр оруулаа.

Б. МИРОМАНОВ.

«СПОРТЛОТОНУУДАЙ» ТИРАЖ

«Спортлотонуудай» мартын 17-до үнгэргэгдэһэн 11-дэхи тираж.

«49-һөө 6-ень тааха». 3—бобслей, 11—волейбол, 23—санаар һүрэлгэ ба хоёр зүйлэй мүрысөөн, 26—табан зүйлэй мүрысөөн, 31—фехтовани, 38—акробатика.

«36-һаа 5-ень тааха». 2—биатлон, 6—дзюдогоор барилдаан, 8—велоспорт трек, 17—конькигаар урилдалгын спорт, 18—хүнгэн атлетикэ.

(ТАСС).

ДУНДА АЗИДА ГАЗАР ХҮДЭЛБЭ

Ехээр газарай хүдэлһые «Ташкент» гэжэ сейсмостанци барижа абаба. ТАСС-ай корреспондентдэ мэдээсэһэнэй ёһоор, мартын 19-дэ Москвагай сагаар 23 час 29 минутада газар хүдэлһэн байгаа. Тэрэнэй эпицентр Бухарска область болоно. Эндэ газар 9 балл хүсэтэйгөөр хүдэлөө. Газлида—8—9, Бухарада—7, Навоида—6, Самаркандда — 5—6, Ургенчдэ, Джизагта, Нукуста—5, Ташкентдэ 4 балл хүсэтэйгөөр газар хүдэлһэн байна. Газли, Бухара хотонуудта, газарай хүдэлэлгын эпицентр шадархи һуурин тосхонуудта байрын гэрнүүд һандаргагдаа.

Туркменистанда газар хүдэлһэн байна. Чарджоуда—7, Мара болон Ташаузта—6-һаа дээшэ, Ашхабадта 5—5,5 балл хүсэтэйгөөр газар хүдэлбэ. Таджикистанай дэбисхэр дээрэ мүн лэ газар хүдэлөө.

Газарай хүдэлһэн районуудай хүн зондо союзна ба республиканска эмхинүүдэй зүгһөө шухала хэрэгтэй туһаламжа үзүүлэгдэнэ.

(ТАСС).

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда: Ажахынуудай агрономуудай, тракторна бригадануудай бригадирнарай, звенонуудые даагшадай республиканска зүблөөндэ хабаадагшадай республикынгаа тарян ажалай бүхы хүдэлмэрилэгшэдтэ хандаһан Хандалга. «Бүхэсоюзна социалис мүрысөөнэй дневник» — материалнуудай суглуулбари. «Уялганууд ямараар дүүргэгдэнэб?» — Л. Левченкын статья.

Хоёрдохи ... «Социалис ... даһан» — ... суглуулбари ...

Гурбадахи ... «Һургуули ... —Г. Ка... тья. «КПСС ... дын шинид... лүүлхын ... үлэгдэлнүүд ... моновагай ...

Дүрбэдэхи ... «Буряадай ... дой түрүү ... жэлэй ой... статья. С... Соносхолн...

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва 8.55 — Дамжуулгын программа. 9.00 — «Время». 9.40 — Үглөөнэй гимнастика. 9.55 — Баримтата фильмүүд. 10.35 — «Дюнэнүүдэй утэ харгы» (3-дахи сери). 11.40 — «Фантазер», «Песни весне», «Паровозик из Ромашково» — мультфильмнүүд. 12.15 — Камерна хүгжэмэй концерт. 12.40 — Уран гоёор уншалганууд. 12.55 — Һүүлэй һонин. (14.00 — хүрэтэр). 15.15 — Һүүлэй һонин. 15.35 — «Хүдөө нютагай ойрын ерээдүй» — баримтата фильмүүд. 16.40 — Үхибүүд болон эдиршүүлэй хүгжэмэй бүхэсоюзна неделиие угтуулан. Союзна республикануудай Пионернүүдэй байшангуудай уран һайханай коллективүүдэй концерт. 17.35 — Үхибүүдтэ ангууд тухай». 18.05 — «Эрдэм ба техникэ» — киножурнал

Улаан-Үдэ 18.15 — «Байгал». 18.35 ... шэнжэлэл ...

Москва ... мэнэй лени...

Улаан-Үдэ ... гал.

Москва. ... Европын ... 1/4 финал ... рест) — ... (2-дохи ... нөөдэр — ... 20.30 — ... 1/4 финал ... — «Андэзо... — «Время» ... лоор кубо... бок 1/4 ... (Донецк) — ... гали) (2-д... «Тахягай ... ноб» — эрдэм... фильм. 23... түби дэлхэй... тэр).

Газетын ... мер марты...

Р. Б...

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000.

г. УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор — 2-50-96, приемная — 2-54-54, зам. редактора — 2-68-05, зам. редактора — 2-62-62, отв. секретарь — 2-50-52, секретариат 2-66-76 отделы: партийной жизни — 2-34-05, пропаганды — 2-56-23, промышленности и строительства — 2-61-35, сельского хозяйства — 2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта — 2-69-58, культуры и школ — 2-60-21, 2-57-63 информации — 2-60-91, переводов — 2-54-93, писем и селькоров — 2-67-81, корректорская 2-33-61, выпускающие — 2-35-95, отдел объявлений — 2-65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ, ул. Ленина ... Н-02369 Заказ № 68. Индекс ...